

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

ШОЛОЙКО НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 378.046-021.66:615.15(043.3)

**СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ**

Спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

13. Педагогічні науки

(01 Освіта/Педагогіка)

Реферат

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук



Полтава – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Кузьмінський Анатолій Іванович,
професор кафедри педагогіки, психології,
соціальної роботи та менеджменту,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,

доктор педагогічних наук, професор
Мокляк Володимир Миколайович,
завідувач кафедри загальної педагогіки
та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,

доктор педагогічних наук, доцент
Фастівець Анна Віталіївна,
професор кафедри фізичної терапії,
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-
технічний університет імені академіка
Юрія Бугая».

Захист відбудеться 20 березня 2025 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.053.03 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка за адресою: вул. Остроградського, 2, ауд. № 208, м. Полтава, 36003.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003) та на офіційному WEB-сайті закладу за посиланням: <http://pnpu.edu.ua>.

Реферат розіслано 19 лютого 2025 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Л. М. Петренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Фармація нині займає провідне місце в галузі охорони здоров'я України, особливо в умовах воєнного стану в державі, спричиненого агресією сусідньої країни. Фармацевтична сфера реалізує пріоритетні напрями національної політики з охорони здоров'я, окреслені в Концепції розвитку фармацевтичного сектора охорони здоров'я України, одним із яких є забезпечення висококваліфікованими фахівцями, що можуть успішно працювати в умовах ринкової економіки, реального професійного й міжнародного оточення. Зазначене передбачає зростання професійного рівня підготовки магістрів фармації з орієнтацією на міжнародні освітні стандарти, що приведе до підвищення якості послуг у галузі. Модернізацію професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на сучасному етапі зумовлено як прогресом світової медичної та фармацевтичної науки, так і глобальними змінами на європейському ринку праці, трансформаціями в соціальному, економічному, правовому й освітньому аспектах цієї підготовки. На необхідності формування відповідного професійного та загальнокультурного рівня майбутніх фахівців наголошено в законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»); Програмі ВООЗ «Здоров'я – 2020»; Державній стратегії «Здоров'я для всіх у XXI столітті», Концепції розвитку галузі охорони здоров'я і положеннях Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації». Важливим завданням діяльності фахових закладів вищої освіти визначено підготовку освіченого, творчого фахівця фармації, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, на формування системи цінностей, у якій одне з перших місць посідає цінність людського здоров'я, його збереження.

Для оптимізації пошуків у сфері вдосконалення організації навчального процесу та професійної підготовки перед освітньою системою України постає завдання звернення насамперед до історичної освітньої спадщини підготовки фармацевтів, адже вивчення й аналіз історико-педагогічних джерел дає змогу визначити ті переваги в історичному розвитку цієї підготовки, які сприятимуть подальшому вдосконаленню освітньої теорії та практики, особливо з питань формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів. Актуальність історико-ретроспективної оцінки фахової підготовки майбутніх фармацевтів поглиблена низкою чинників: зростанням вимог до якості фахівців, особливо в контексті входження у світовий та європейський освітній простір, та водночас тим, що рівень культури здорового способу життя населення залишається вкрай низьким, істотно послабленим обставинами нещодавньої пандемії та пов'язаного з ними карантину, надскладними умовами воєнного стану в країні.

В історико-педагогічному контексті засобом системного аналізу джерел роботи з'ясовано, що окремі питання розвитку підготовки фармацевтів на загальному тлі становлення медичної науки та освіти розкрито в працях М. Пирогова, В. Разумовського, В. Флоринського; серед досліджень історії університетської медичної освіти, в контексті якої розвивалася фармакологія,

виокремлено роботи М. Владимирського-Буданова, С. Стажинського, Л. Фінкеля та інших відомих учених. Аспекти розвитку медичної науки висвітлені Я. Ганіткевич у працях, присвячених визначним українським лікарям першої половини ХХ ст.; історію розвитку вищої медичної освіти і науки та фармакологічної підготовки лікарів досліджував І. Шапіро, професійну медичну освіту на західноукраїнських землях у другій половині ХVІІІ – 30-х рр. ХХ ст. осмислено в наукових дослідженнях Л. Клос; розвиток медичної освіти на Волині у ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. вивчала І. Круковська; процес розвитку середніх медичних закладів освіти – С. Якушевський, подібній проблематиці періоду радянської України присвячено наукові роботи Л. Петренко, А. Яворської. Система допрофесійної підготовки в ліцєях медичного профілю стала предметом наукового зацікавлення Я. Цехмістера; різноплановим історичним аспектам підготовки вітчизняних фармацевтичних кадрів присвячені дослідження І. Губського, Б. Парновського, О. Заліської, А. Немченко, З. Мнушко, М. Пономаренка, М. Слабого, В. Сліпчук та інших учених. В останні десятиліття важливим питанням фармацевтичної допомоги населенню присвячено чимало праць відомих вітчизняних учених; до них відносимо наукові розвідки Д. Волоха, Л. Гали, Л. Галій, Б. Громовика, О. Гудзенка, А. Зіменковського, І. Зупанця, А. Котвіцької, А. Немченко, Г. Панфілової, О. Посилкіної, Р. Сагайдак-Нікітюк, М. Сятині, В. Толочка, В. Трохимчука, Г. Яцкової та ін.

Сьогодні в умовах загальної модернізації професійної освіти в університетах важливо переглянути концептуальні засади забезпечення ефективної підготовки майбутніх фармацевтів, до яких першочергово належить формування організаційно-управлінської культури як провідного складника професійної культури загалом. Значущим аспектам сучасного стану професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю в медичних та спеціальних навчальних закладах присвячено вагомі дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Загальнопедагогічну проблематику забезпечення ефективності професійної підготовки з використанням компетентнісного підходу розглянуто в працях В. Байденка, Р. Винничук, М. Гриньової, Л. Кравченко, А. Кузьмінського, О. Овчарука, В. Оніпко, О. Пометун та ін.; шляхи і засоби запровадження педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців деталізовано в роботах А. Алексюка, В. Мокляка, А. Фастівець, П. Хоменка, Л. Романишиної, С. Сисоєвої, С. Смирнова, Н. Тализіної та ін.; освітні засади діяльності з управління вищою фармацевтичною освітою досліджують І. Зупанець, О. Тихонов та ін.; підготовку фармацевтичних кадрів в Україні та в провідних зарубіжних навчальних закладах вивчають І. Вітенко, О. Волосовець, Ю. Вороненко, І. Денисов, В. Загорій, Г. Зайченко, В. Москаленко, О. Набока, М. Пальцев, В. Черних та ін.; організацію освітнього процесу на фармацевтичних факультетах закладів вищої освіти розглядають Л. Віннік, І. Гриценко, Г. Зайченко, О. Заліська, І. Зупанець, Т. Каленюк, М. Слабий та ін.; компетентності майбутніх фахівців фармацевтичного профілю систематизують Н. Альохіна, Л. Галій, Г. Глембоцька, Н. Денисова, І. Комісінська, К. Косяченко,

О. Тутутченко та ін. Низку актуальних розвідок присвячено: педагогічним технологіям у системі фармацевтичної освіти (Т. Вахрушева, Б. Громовик, С. Мокрянин, І. Светочева, О. Павлов та ін.); питанням фармацевтичної етики й деонтології (А. Бабський, Н. Діхтярьова, Т. Краснянська, С. Хіменко, Н. Чорноброва та ін.); післядипломній підготовці фахівців фармацевтичного профілю (Н. Бунатян, Д. Великий, Л. Кайдалова, І. Міщенко, В. Толочко та ін.); аспектам контролю та діагностики якості підготовки майбутніх магістрів фармації (Л. Буданова, Т. Козлова, І. Ніженковська, О. Тележкіна та ін.). Проблематикою наукового менеджменту у фармації займаються Т. Бойчук, Г. Гасюк, М. Говоруха, Б. Громовик, В. Довжук, О. Кузьмін, О. Левицька, О. Мельник, З. Мнушко та ін.

Ученими й педагогами-практиками доведено, що організаційно-управлінський аспект діяльності фахівців фармації та відповідні надбання професійної підготовки впродовж тривалого періоду її існування здавна є традиційними для вітчизняної аптечної справи і виробництва та реалізації лікарських засобів. Водночас своєї актуалізації з позицій сучасної науки і практики потребують необхідні складники професійної культури майбутніх магістрів фармації, що не завжди відповідають реаліям сьогодення, оскільки процес формування організаційно-управлінських компетентностей потребує суттєвого оновлення на засадах культурологічно-особистісної та гуманістично-компетентісної парадигм професійної освіти. У руслі зазначеного свого вирішення потребують суперечності між:

- зростанням вимог українського суспільства і держави до якості підготовки майбутніх фахівців фармації на засадах міжнародних стандартів та недостатнім використанням вітчизняною системою освіти кращих надбань історичного досвіду формування професійної культури фармацевтів;

- затребуваністю галузі охорони здоров'я у висококваліфікованих фахівцях фармацевтичного профілю зі сформованою організаційно-управлінською культурою та відсутністю системного аналізу комплексу наукових джерел і значущих наукових підходів у сучасних науках про освіту;

- усвідомленням вітчизняною педагогічною наукою складності неперервного процесу формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації та переважанням традиційних підходів до створення відповідного науково-методичного забезпечення процесу підготовки;

- декларуванням значущості модернізації змісту і технологій фахової підготовки магістрів фармації та відсутністю системної роботи з формування організаційно-управлінської культури фармацевтів у регіональних структурах охорони здоров'я;

- доцільністю побудови моделей системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації та недосконалістю цього процесу у вітчизняних ЗВО фармацевтичного профілю;

- громадським запитом на впровадження в освітній процес підготовки фармацевтів практичних основ моніторингу якості кадрів та епізодичним характером застосування досягнень менеджменту і маркетингу в реальній ситуації формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації.

Необхідність реалізації визначених аспектів проблеми та подолання окреслених суперечностей зумовили актуальність і доцільність дослідження та дали підставу для обрання теми дисертаційної роботи: **«Система формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у професійній підготовці».**

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є плановою в структурі науково-дослідницької проблематики кафедри культурології, філософії та музеєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка з виконання тем: «Методолого-теоретичні основи та організаційно-методичні механізми модернізації системи освіти Полтавщини» (державний реєстраційний № 0116U002583); «Концептуальні та технологічні основи інтеграції культурологічного й освітологічного знання в умовах професійної підготовки фахівців» (державний реєстраційний № 0122U200893).

Тему дисертації затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету (протокол № 9 від 28 грудня 2017 р.), узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 5 від 30 листопада 2020 р.).

Мета дослідження полягає в освітологічно-культурологічному вивченні історико-педагогічних основ становлення і розвитку професійної підготовки майбутніх фармацевтів, побудові науково обґрунтованої моделі системи формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації в освітньому процесі фахової підготовки в університетах та її експериментальній перевірці.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати основні віхи розвитку професійної культури майбутніх фармацевтів на засадах герменевтичного, феноменологічного та компаративного наукових підходів.

2. Виявити педагогічну сутність і специфіку складників організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації засобами освітологічного та культурологічного дискурсу.

3. Теоретично обґрунтувати наукові основи і технологічні механізми моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у цілісності методолого-теоретичного, змістово-технологічного і моніторингово-діагностувального блоків.

4. Систематизувати та вдосконалити зміст провідних навчальних дисциплін і практик підготовки фахівців з використанням інтеграційних можливостей системного, культурологічного, компетентнісного та особистісного наукових підходів.

5. Підготувати навчально-методичне забезпечення системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації з урахуванням вимог сучасних підходів наукового менеджменту.

6. Створити механізм моніторингу якості підготовки фахівців для впровадження моделі системи формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації у процесі підготовки.

7. Експериментально перевірити результативність пропонованої моделі, ефективність її навчально-методичного забезпечення та розробити комплекс рекомендацій з її впровадження.

Об'єкт дослідження – професійна культура майбутніх магістрів фармації в історичному та сучасному контекстах фахової підготовки.

Предмет дослідження – генеза соціокультурних основ фармацевтичної освіти у 1921-2021 рр. та система формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у процесі неперервної підготовки у вітчизняних фахових ЗВО.

Концепція роботи полягає в дослідженні процесів зародження та розвитку фахової культури магістрів фармації у 1921-2021 рр. та в оновленні сучасних освітніх основ формування такої культури засобами організаційно-управлінської діяльності в галузі фармації, що зумовлено потребою реформування охорони здоров'я України на засадах освітніх інновацій і стандартів сталого розвитку суспільства у світовому і європейському контекстах. Вагомого значення нині набувають організаційний та управлінський складники професійної культури магістрів фармації, засновані на сучасних ідеях забезпечення сервісно-орієнтованого партнерства фармацевтів і пацієнтів, диференціації й інтеграції медицини і фармації, інтенсивного обміну національним, європейським та світовим досвідом виготовлення і поширення лікарських засобів і доброчесного підприємництва в галузі. Статус глобальних соціокультурних засад у дослідженні мають гуманістично-компетентнісна й культурологічно-особистісна парадигми професійної освіти.

Основні концептуальні положення визначають стратегію і тактику розгляду наукової проблеми, зумовлюють обґрунтування генетико-герменевтичних і компаративних аспектів розвитку освіти майбутніх фармацевтів та побудову моделі системи формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації у процесі неперервної підготовки в сучасних профільних ЗВО.

Наукові основи системи формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації у професійній підготовці містять методологічний, теоретичний і практичний концепти.

Методологічний концепт на засадах гуманістично-компетентнісної та культурологічно-особистісної парадигм професійної освіти враховує положення про цілісність і взаємозумовленість традиційних та новітніх освітніх процесів і явищ, розгляд кожного майбутнього фахівця як особистості в контекстах загальнолюдської і професійної культури, організаційно-управлінський складник якої базується на гармонійній взаємодії та взаємопроникненні значущих елементів наукових підходів: історико-педагогічних (генетичного, герменевтичного, феноменологічного, компаративного); загальнотеоретичних (системного, культурологічного, компетентнісного, особистісного); практико-технологічних (діяльнісного, контекстного, маркетингового, дуального). Зокрема, системний підхід уможливорює визнання організаційно-управлінського складника фахової культури фармацевтів як історично притаманного цій групі професіоналів з часів її виникнення, а генетичний і герменевтичний забезпечують усвідомлення специфічних тенденцій розвитку професійної підготовки магістрів фармації впродовж останнього століття та її спрямованість

на неперервне формування фахівців вищої кваліфікації в сучасних профільних університетах. Компетентнісний та культурологічний наукові підходи зумовлюють розуміння кожного здобувача вищої фармацевтичної освіти як людини загальної і професійної культури в контекстах цілісного соціокультурного й освітнього середовища підготовки, акцентують роль і значення всіх складників професійної освіти – від занять в аптеці-музеї до комплексу завдань виробничих практик і виконання якісних кваліфікаційних досліджень; таку взаємодію посилюють наукові можливості діяльнісного та дуального наукових підходів. Водночас маркетинговий підхід наукового менеджменту створює потенціал більш глибокого усвідомлення здобувачами вищої освіти галузі фармації як сфери надання послуг в ринковому суспільстві, стимулює оволодіння методиками навчання персоналу аптек та інших видів підприємств, розвиток готовності приймати виважені й відповідальні рішення, увагу до вибору комунікаційних стратегій та організації командної роботи.

Теоретичний концепт роботи становлять праці сучасних істориків педагогіки і філософів освіти І. Зязюна, В. Кременя, С. Клепка, М. Романенка, О. Сухомлинської та ін. учених, які провідного значення надають формуванню професійної культури особистості у процесі здобуття нею певного рівня фахової освіти, зокрема магістерського. Філософсько-освітні засади професійної підготовки фахівців розкриті в працях М. Антонченко, М. Гриньової, С. Вітвіцької, Л. Герасименко, О. Гнізділової, А. Кузьмінського, В. Мокляка, С. Сисоевої, Л. Петренко, Н. Ткачової, О. Пехоти та ін. Ідеї реалізації культурологічного та особистісного наукових підходів знаходимо в творчому доробку О. Корносенко, В. Лозової, І. Підласого, Н. Сулаєвої, В. Титаренко; системного й компетентнісного – у Н. Білик, Л. Кравченко, В. Крижка, А. Фастівець, В. Фазана, А. Цини та ін.; сучасні концепції самоменеджменту і маркетингу – в О. Іванюти, Н. Кононец, Н. Шиян та ін.

Освітні засади діяльності й управління вищою фармацевтичною освітою досліджені І. Зупанець, О. Тихоновим та ін.; підготовку фармацевтичних кадрів у провідних зарубіжних навчальних закладах вивчали Л. Вишневська, І. Вітенко, О. Волосовець, Ю. Вороненко, Н. Гавриліна, В. Георгіянц, І. Денисов, В. Загорій, Г. Зайченко, В. Москаленко, О. Набока, М. Пальцев, Л. Упир, В. Черних та ін.; організацію освітнього процесу на фармацевтичних факультетах закладів вищої освіти систематизували Л. Віннік, Н. Городиська, І. Гриценко, Г. Зайченко, О. Заліська, І. Зупанець, Т. Каленюк, М. Слабий та ін.; формування компетентностей майбутніх фахівців фармацевтичного профілю розглядали Н. Альохіна, Л. Галій, Г. Глембоцька, В. Голубцов, Н. Денисова, І. Комісінська, К. Косяченко, Л. Пляка, О. Тутутченко та ін.

Практичним концептом дослідження передбачено: розподіл неперервного змісту освіти за етапами (початковий теоретичний, основний професійний, завершальний професійний); добором методик і технологій підготовки (методики самоменеджменту, розвитку ініціативи, прийняття рішень, командної роботи, вибору комунікаційних стратегій і технологій; методи тренінгової роботи, ситуаційних завдань, проблемних занять, мозкових штурмів, ділових ігор, ІКТ); узгодженням змісту провідних навчальних дисциплін («Фармацевтичний менеджмент і маркетинг»; «Теорія і практика професійних комунікацій»; «Фармакоекономіка»; «Соціальна взаємодія провізор – лікар – пацієнт», «Міжнародний маркетинг у фармації») з системою завдань виробничих практик

(виробничої практики з організації та економіки фармації, виробничої практики з менеджменту і маркетингу у фармацевтичній діяльності) і проблематикою магістерських кваліфікаційних досліджень.

Для виконання окреслених завдань використано **комплекс методів**:

– *теоретичні*: аналіз (історико-логічний, проблемно-цільовий, порівняльний, системний, герменевтичний та крос-культурний аналіз) – для порівняння поглядів учених і педагогів-практиків на різні аспекти досліджуваної проблеми, обґрунтування поняттєво-категорійного апарату, з'ясування сутності, суперечностей, закономірностей і принципів формування організаційно-управлінської культури майбутніх фахівців у процесі підготовки; хронологічний, ретроспективний, компаративний методи – для узагальнення зарубіжного й вітчизняного педагогічного досвіду з проблеми, вивчення взаємозв'язків минулого, сучасного й майбутнього стану предмета дослідження; генетичного та системного моделювання – для розроблення структури моделі системи формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації;

– *емпіричні*: прогностичні (експертне оцінювання, взаємооцінювання й самооцінювання, узагальнення характеристик організаційно-управлінської культури в досліджуваній групі суб'єктів підготовки, шкалювання, ранжування); рефлексивного проектування, узагальнення незалежних характеристик – для індивідуалізації процесу підготовки; обсерваційні (прямі, побічні, включені, безпосередні та опосередковані спостереження, експериментальне спілкування, самоспостереження, взаємоспостереження) – для діагностики рівнів сформованості організаційно-управлінської культури здобувачів освіти; комплексний педагогічний експеримент – для з'ясування ефективності пропонованої моделі, реалізації дібраних методів і технологій підготовки магістрів фармації; методи узагальнення, інтерпретації й репрезентування даних – для характеристики індивідуальних результатів щодо підготовки здобувачів у кожній із груп; діагностувальні методики (наскрізне опитування, тестування, виконання і захист кваліфікаційних робіт), екстраполярий аналіз – для застосування засобів порівняння результатів навчальних дисциплін і програм виробничих практик, формулювання висновків, рекомендацій, виокремлення перспектив подальшого розвитку пропонованих засад і технологій формування організаційно-управлінської культури майбутніх фахівців;

– *методи математичної статистики*: кількісне і якісне опрацювання даних, їх графічне відображення; критерії Крамера-Уелча T_{em} і k_n – для кількісного та якісного аналізу сукупності емпіричних показників та визначення достовірності отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– на засадах ідей генетичного, герменевтичного і феноменологічного наукових підходів досліджено витoki і структурування системи професійної підготовки фармацевтів в Україні в 1921-2021 рр. (поступове розмежування фахових позицій лікаря й аптекаря; аналіз нормативного визначення організаційних обов'язків фармацевтичних (аптечних) посад; виникнення і розвиток системи професійної підготовки та екзаменування в ході навчання на робочому місці); на основі ретроспективного аналізу літературних та архівних джерел XIX – поч. XX ст. систематизовано передумови становлення фахової освіти фармацевтів та виділено в ній організаційно-управлінський аспект, а з 1921 р. констатовано появу спеціальної фахової підготовки та фармацевтичної

науки як окремої в системі медичних наук; проведено компаративний аналіз американського, європейського і вітчизняного досвіду формування організаційно-управлінської культури магістрів фармацевтичної галузі в обраний для дослідження період; поетапно з'ясовано нормативні підстави та потребу введення до змісту фармацевтичної освіти навчальних дисциплін управлінсько-економічного спрямування та реформування правової культури фармацевтів – «Законодавство та історія фармації», «Аптечне законодавство», «Економіка у фармації», ін. як тенденцію розвитку фахової підготовки;

– засобами освітологічно-культурологічного аналізу виокремлено особистісні організаційно-управлінські технології магістрів фармації; *організаційно-управлінську культуру майбутніх фармацевтів* тлумачено як інтегративну характеристику, яка системно й компетентнісно представляє професійні та особистісні якості фахівців, включає оволодіння методологією ефективного управління в галузі, здатність до цілеспрямованого регулювання соціальних та виробничих процесів з урахуванням їх специфіки та характеру розвитку, знання принципів системності, готовність до застосування інноваційних методів та новітніх технологій, спроможність до вибору та використання таких чинників менеджменту, які зможуть оптимально забезпечити досягнення поставленої мети в обставинах протікання процесів внутрішніх змін підпорядкованої структури та впливу ієрархічних рівнів індустрії фармації й конкуруючого управління;

– теоретично обґрунтовано модель системи формування організаційно-управлінської культури фахівців як технологічну схему процесу підготовки майбутніх магістрів фармації в цілісності *методолого-теоретичного* (мета, ідеї, принципи, наукові підходи); *змістово-технологічного* (історичні віхи, етапи, навчальні дисципліни, форми і методи забезпечення практик і дослідницької роботи); *моніторингово-діагностувального* (критерії та рівні сформованості організаційно-управлінської культури, діагностувальний інструментарій оцінювання, статистичне узагальнення даних); результат – сформована на якісному рівні організаційно-управлінська культура майбутніх магістрів фармації;

уточнено на засадах компетентнісного підходу *професійну управлінську компетентність фармацевтів* як сукупність особистісних можливостей, кваліфікаційних знань та досвіду діяльності на посаді, що дають змогу брати участь у виробленні відповідних рішень або самостійно вирішувати фахові питання завдяки наявності необхідних знань, навичок, якостей, цінностей; *організаційну компетентність* – як здатність особистості менеджера систематизувати власні засоби управлінської діяльності з урахуванням необхідності розподілу праці, групування робіт та видів робіт персоналу, встановлення діапазону контролю, координації робіт, навчання підпорядкованого персоналу;

набули подальшого розвитку історичні уявлення про: зміст фармацевтичної освіти впродовж тривалого періоду її існування та динаміку організаційно-управлінського компонента фахової культури фармацевтів; можливості поєднання дослідницького потенціалу історико-педагогічних, загальнотеоретичних і практико-технологічних наукових підходів у розв'язанні проблеми формування фахової культури магістрів фармації.

Практичне значення дослідження визначено: застосуванням у фаховій підготовці майбутніх магістрів фармації наукового інструментарію історико-педагогічних підходів; упровадженням у практику підготовки моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації. Створено науково-методичне забезпечення, до якого увійшли:

- програми навчальних дисциплін «Менеджмент та маркетинг у фармації» («Фармацевтичний менеджмент і маркетинг»), «Міжнародний маркетинг у фармації», «Соціальна взаємодія: провізор – лікар – пацієнт», «Теорія і практика професійних комунікацій», «Фармакоекономіка»;

- окремі завдання навчальних курсів «Лідерство в фармації», «Елементи практичної психології»;

- зміст і завдання виробничої практики з організації та економіки фармації та виробничої практики з менеджменту і маркетингу у фармацевтичній діяльності;

- орієнтовна проблематика магістерських кваліфікаційних досліджень з формування організаційно-управлінської культури майбутніх фахівців.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Полтавського державного медичного університету (довідка № 012/02-57 від 02.11.2024); Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (довідка № 21-86/41 від 14.11.2024); Національного фармацевтичного університету (м. Харків) (довідка № 02-12/10 від 18.11.2024); Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського (довідка № 30-10/1123 від 07.11.2024); Івано-Франківського національного медичного університету (довідка № 431 від 17.11.2024).

Особистий внесок здобувачки у спільних наукових працях, що були представлені зі співавторами й зараховані з теми докторської дисертації.

Представлені в дисертаційній роботі наукові положення одержані авторкою самостійно. Особистий внесок в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: у статті [2] проведено маркетинговий аналіз міжнародних клінічних рекомендацій щодо фармацевтичного забезпечення хворих; [3] запропоновано дизайн дослідження, проведено обробку та інтерпретацію результатів для адаптації в національну систему охорони здоров'я; [4] здійснено маркетинговий аналіз міжнародних клінічних протоколів щодо лікування дітей; [12] систематизовано види лекцій у процесі фахової підготовки фармацевтів; [18] запропоновано структуру й характеристики методів менеджменту; [20] запропоновано концепцію навчальної дисципліни та зміст її модулів; [21-25] розроблено змістові та технологічні завдання з урахуванням сучасних наукових підходів; [26] розроблено практико-зорієнтовані завдання з фармацевтичного маркетингу з урахуванням його особливостей; [27] запропоновано: перелік питань теоретичної та практичної частини з фармацевтичного менеджменту; [28] практико-зорієнтовані завдання з урахуванням особливостей міжнародного фармацевтичного маркетингу; [30] дизайн дослідження з урахуванням військового стану в Україні; [31] проведено: маркетинговий аналіз основних груп лікарських засобів та медичних виробів, що були передані в Україну у 2022 році та умов їх поставки; [32] маркетинговий аналіз лікарських засобів

для лікування період після ампутації, визначено основні види протезів які закупаються за державні кошти; [33] маркетинговий аналіз складових аптек парамедиків; [34] аналіз перебігу проведення клінічних досліджень в Україні в умовах військового стану; [39] обґрунтування щодо збільшення фізичної та економічної доступності наркотичних лікарських засобів відповідно до вимог Гельсінгської конференції ООН; [40] запропоновано механізм збільшення доступності знеболювальних лікарських засобів для паліативних хворих; [41] маркетинговий аналіз складу індивідуальних аптек бійців різних країн світу та склад аптечки для ЗСУ; [42] проаналізовано основні причини та шляхи виникнення мультирезистентних інфекцій в учасників АТО; [44] проведено маркетинговий аналіз вітчизняного та зарубіжного фармацевтичного ринку щодо дитячих форм опіоїдних анальгетиків; [45] обґрунтовано важливість широкого запровадження системи фармаконагляду в Україні; [46] проведено маркетинговий аналіз знеболювальних лікарських засобів для застосування в паліативній медицині; [47] аналіз маркетингових підходів до реімбурсації комбінованих лікарських засобів за методикою ВООЗ; [48] маркетинговий аналіз лікарських засобів групи бета-блокаторів; [49] маркетинговий аналіз процесів ціноутворення для проведення оцінки медичних технологій у закладах охорони здоров'я; [50] проаналізовано групи лікарських засобів [51] за кошти державного бюджету та за програмою «Доступні ліки», аналіз міжнародних підходів участі держави в доступності лікарських засобів для населення.

Апробація результатів дослідження відбувалася під час виступів із науковими повідомленнями на:

міжнародних конференціях, симпозіумах, форумах і педагогічних читаннях – «Всесвітній день здоров'я» (Київ, 2012, 2013, 2014, 2015); «Актуальні проблеми сучасної медицини» (Київ, 2013, 2014); «Формальна й неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна» (Полтава, 2018); «Актуальні проблеми сучасного культурно-освітнього простору» (Полтава, 2019); «Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп'ютерній галузях» (Бердянськ, 2019); «Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект» (Полтава, 2020); «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVII Каришинські читання) (Полтава, 2020); «Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку» (Київ, 2023); «Distance education as the main problem of young people» (Мадрид, 2023); «Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2023); «Наука та освіта в епоху нових викликів та можливостей» (Житомир, 2024);

всеукраїнських – «Формування сучасного безпечного та здорового освітнього середовища: реалії та перспективи» (Полтава, 2018); «Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну» (Полтава, 2019); «Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика» (Полтава, 2020); «Університетська освіта в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Полтава, 2020); «Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи

їх вирішення» (Тернопіль, 2021); «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і український контекст» (Полтава, 2021); Конференція молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (Полтава, 2021); «Професійна підготовка фахівців в Україні: історія і сучасність» (Кам'янець-Подільський, 2021); «Сучасні соціокультурні процеси: компетентнісно-аксіологічний аспект» (Полтава, 2022); «Людський потенціал у контексті сучасних соціокультурних перетворень» (Полтава, 2022).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фармацевтичних наук «Оптимізація управління тендерними закупівлями медичної та фармацевтичної продукції» за спеціальністю 15.00.01 «Технологія ліків та організація фармацевтичної справи» захищено в 2010 році у Національній медичній академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика. Матеріали цієї роботи в тексті докторської дисертації не використовуються.

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 51 публікації, із них – 20 одноосібних наукових та науково-методичних праць, зокрема: 1 монографія, 15 статей у фахових наукових виданнях, 3 статті в журналах, індексованих у наукометричній базі Scopus, 18 статей з інших виданнях, матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та 16 методичних матеріалів.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (468 найменувань), 11 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 383 сторінках; у роботі – 9 рисунків та 25 таблиць. Загальний обсяг роботи – 697 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, методологічні, теоретичні та технологічні засади дисертації; схарактеризовано методи; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення; наведено відомості щодо апробації, структури та обсягу дисертації.

У першому розділі **«Організаційно-управлінська культура магістрів фармацевтичної галузі як проблема теорії і практики української професійної освіти»** виокремлено надбання розвитку управлінських аспектів української фармацевтичної освіти з найдавніших часів до сучасності; охарактеризовано зарубіжний досвід фахової підготовки фармацевтів до організаційної діяльності в галузі; розкрито базові поняття формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у вітчизняних нормативних документах та працях учених.

Актуальність історико-ретроспективної оцінки формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації зумовлена низкою чинників: зростанням вимог до якості освіти фахівців, особливо в контексті входження у світовий та європейський освітній простір, і водночас тим, що рівень культури здорового способу життя населення залишається вкрай низьким, що висвітлили обставини пандемії і карантину, також – військового стану в країні. Системна оцінка історичного досвіду різних

періодів розвитку країни сприятиме кращому усвідомленню традиційних аспектів – професійної культури та підготовки майбутніх фармацевтів до прийняття ефективних й відповідальних управлінських рішень у галузі. Аналіз низки архівних джерел та історико-педагогічних досліджень із проблеми свідчить, що, висвітлюючи історію цілителів з найдавніших часів до сучасної епохи, відомі вчені надають уваги розвиткові знань, скерованих на пошук та вдосконалення лікознавства, рекомендують враховувати надбання організаційно-управлінського досвіду видатних організаторів науки і практики фармації попередніх поколінь.

Генетико-герменевтичне дослідження й систематизація історичних особливостей перебігу процесів підготовки фармацевтів у тих навчальних обставинах, які були специфічними для кожної епохи, та з'ясування можливостей використання кращих надбань цього досвіду для формування організаційно-управлінської культури фахівців у сучасних умовах має незаперечне теоретичне значення. В ході такої дослідницької роботи з'ясовано, що в найдавніші історичні періоди розвитку галузі фармації універсальними освітніми ознаками ОУК фармацевтів були: 1) відповідний освітній рівень, який рухався від елементарної грамотності у XVII-XVIII ст. до початкової чи загальної середньої освіти на поч. XIX ст. та до початкової або загальної університетської підготовки на рубежі XIX-XX ст.; 2) забезпечення формування і розвитку фахівця аптечної справи на засадах фактичної дуальності освіти, коли знання і досвід отримувалися на робочому місці; 3) культивування навичок благодійності, коли аптечну справу розглядали не лише як засіб вигоди і прибутку, а й як сферу громадської діяльності з надання безкорисливої допомоги суспільству з охорони здоров'я.

У процесі виокремлення етапів розвитку ОУК фармацевтів (*табл. 1*) з'ясовано, що початок XX ст. (1921 р.) стає визначальним для становлення фармацевтичної науки як окремої галузі в системі медичних наук та визнання доцільності підготовки фармацевтичних кадрів на спеціально створених факультетах університетів або в профільних навчальних закладах; основними типами освітніх закладів стали училища з 2-х-річним періодом навчання та інститути із 3-4-річним періодом навчання, які готували працівників для фармацевтичної промисловості, аналітичних лабораторій, адміністраторів для великих аптечних закладів, педагогічний персонал для вищих та середніх фармацевтичних шкіл. У 1937 р. в країні було встановлено наукові ступені кандидата і доктора фармацевтичних наук, таким чином фармація оформилася як окрема наука; в законодавчому порядку було визначено доцільність вищої освіти для провізорів та середньої спеціальної – для фармацевтів. Цей етап отримав назву часу неусвідомленого формування ОУК фармацевтів.

У 70-90-х роках XX ст. на етапі створення «Шкіл основ організаторської та виховної роботи у виробничих колективах» значущою стала організація таких суспільно-освітніх структур, які забезпечували проходження виробничої практики майбутніх фармацевтів у трудових спільнотах, зокрема – реалізацію її організаційно-управлінського складника на нових засадах соціальних потреб.

**Структура етапів і періодів підготовки майбутніх фахівців спеціальності
«Фармація» до організаційно-управлінської діяльності в галузі**

Етапи	Періоди	Зміни у змісті та термінах підготовки майбутніх фахівців
Етап неусвідомленого формування ОУК	1921-1930 рр.	Навчальний план 1921 р. Термін навчання 3 роки. Кваліфікація – помічник аптекаря, хімік-фармацевт.
	1930-1941 рр.	Навчальний план 1932 р. 22 навчальні дисципліни. Введено виробничу практику в аптечних закладах, на фармацевтичних заводах.
	1941-1945 рр.	Навчальний план 1944 р. Термін навчання 4 роки. 29 навчальних дисциплін. Введення державних іспитів – фармацевтична хімія, технологія лікарських форм і галенових препаратів, фармакогнозія. Виробнича практика – основи управління аптекою, робота в контрольно-аналітичній лабораторії, виготовленні галенових препаратів.
	1954 рр.	Навчальний план 1954 р. Термін навчання 5 років. Термін виробничої практики – до 30 тижнів.
Етап створення шкіль організаторської роботи	1973 рр.	Новий навчальний план 1973 р. Уведення спеціалізацій (впродовж 15 тижнів).
	1981-1987 рр.	Дія Нового навчального плану 1981 р.
	1988-1990 рр.	Навчальний план 1987 р. Скасування спеціалізацій. Уведення дисциплін: Екологія Історія України. Запровадження комплексних державних іспитів. У системі післядипломної освіти введено інтернатуру.
	1991-1998 рр.	Розширення блоку медико-біологічних дисциплін. Уведення дисциплін: Менеджмент і маркетинг у фармації. Клінічна фармація.
Етап розвитку неперервної освіти і формування ОУК	1999-2004 рр.	Затверджено галузеві стандарти з напрямку «Фармація» і навчальний план 2004 р. Уведено дисципліни: Належна фармацевтична практика, Фармакоекономіка; вибіркові дисципліни на кожному курсі навчання.
	2005-2007 рр.	Навчальний план 2007 р. Скорочено блок дисциплін військової підготовки. Уведено дисципліни: Екстремальна медицина, Безпека життєдіяльності.
	2015-2016 рр.	Навчальні плани спеціальностей побудовано на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Навчальне навантаження на гуманітарну та соціально-економічну підготовку зменшено. Розроблено Проекти Стандартів вищої освіти другого (магістерського) рівня підготовки здобувачів вищої освіти. Змінено шифри спеціальностей і введено освітню кваліфікацію Магістр фармації (спеціальність 226 Фармація).
	2017-2021 рр.	Реорганізацію стандартів вищої медичної освіти у контексті євроінтеграційних процесів спрямовано на дотримання світових зразків. Цикл природничо-наукової підготовки зменшено на 800 год., а виробничу практику збільшено на 900 годин. Магістерська підготовка остаточно стала наскрізною.

До головних тенденцій етапу розвитку неперервної освіти фармацевтів відносимо: неперервність професійної фармацевтичної освіти на додипломному й післядипломному рівнях (з 1998 р.); гуманізацію та гуманітаризацію освітнього процесу; забезпечення національної спрямованості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; варіативність навчальних програм за рахунок введення циклу навчальних дисциплін вільного вибору майбутнім фахівцем та дисциплін самостійного вибору вищих закладів освіти (з 1997 р.); введення нових Державних стандартів у системі вищої фармацевтичної освіти України (2003 р.); запровадження незалежної від вищих закладів освіти системи оцінювання професійної компетентності – ліцензійних інтегрованих практично-орієнтованих іспитів «Крок-1», «Крок-2», «Крок-3» з метою підвищення рівня професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (з 1998); уведення навчальних дисциплін: «Етика та деонтологія у фармації», «Основи біоетики і біобезпеки», «Інформаційні технології у фармації», «Комп'ютерне моделювання у фармації», «Менеджмент та маркетинг у фармації», «Технологія лікарських косметичних засобів», «Охорона праці в галузі», «Патентознавство» (з 2010 р.); упровадження інноваційних моделей підготовки.

Концепція розвитку медичної та фармацевтичної освіти, затверджена в 2008 р., закріпила приведення медичної та фармацевтичної освіти (структура, зміст, терміни підготовки) у відповідність до міжнародних освітніх стандартів з урахуванням потреб практичної охорони здоров'я країни та визначила основні напрями розвитку фармацевтичної освіти: зростання якості підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фармацевтичних кадрів; виконання державного та регіонального замовлень на професійну підготовку фармацевтичних працівників; гармонізація фармацевтичної освіти відповідно до вимог ЄС та забезпечення конкурентоспроможності фахівців на світовому ринку праці; підвищення якості досліджень у галузі фармацевтичної науки.

Випускники фармацевтичних факультетів – магістри фармації – здобули можливості працювати в установах різних форм власності як у комунальному, так і приватному секторах, в установах вищого рівня управління, на виробничих підприємствах, у системі маркетингу та зв'язків з громадськістю, займатися підприємницькою діяльністю, проводити наукові дослідження, викладати в коледжах та університетах, а тому вони зобов'язані володіти якісним рівнем організаційно-управлінської культури.

Зазначені тенденції підтверджені компаративним аналізом відомих зразків зарубіжного досвіду формування організаційно-управлінської культури фармацевтів у США, Іспанії, Данії, Польщі, Японії та інших країнах. Зокрема, переважна більшість працівників фармацевтичної галузі США зобов'язана мати менеджмент-організаційні навички керування персоналом та виробництвом, реалізацією лікарських засобів у широкому розумінні цього поняття, а також у більш вузькому – залежно від галузевої специфіки. Це забезпечує система професійної підготовки фахівців фармації; в останні десятиріччя спостережено зростання кількості нових фармацевтичних факультетів та розширення навчальних програм, а також збільшення розмірів факультетів, попиту на викладачів, оскільки нові програми вимагають істотного оновлення знань. Наявні освітні програми для фармацевтичних факультетів США було

зорієнтовано переважно на здобуття студентами організаторських та адміністративних навичок.

Специфікою освітніх програм із фармації є втілення принципів сімейної та соціальної фармації; у США існує посада (професія) провізора-спеціаліста з догляду за хворими в домашніх умовах (оселі пацієнтів, хоспіси, агенції з догляду за хворими в домашніх умовах, спеціалізовані інфузійні кампанії, центри амбулаторної медичної допомоги). Значної уваги надається формуванню у майбутніх фармацевтів милосердя та здатності до максимального поліпшення безпеки пацієнтів, толерантної фармацевтичної допомоги, моральної культури особистості, розгляді її як невід'ємної частини належної професійної культури фахівців, вихованню здатності до сервісно-орієнтованого партнерства; важливості розвитку комунікативних якостей, тактовності, доброзичливості стосовно клієнтів аптеки. На цей досвід зорієнтовуються всі передові країни світу.

У розділі на засадах феноменологічного наукового підходу з використанням проблемного аналізу комплексу наукових праць українських і зарубіжних учених проведено систематизацію базових понять дослідження: «професійна культура», «професійна культура майбутніх магістрів фармації», «загальнопрофесійні якості культури майбутніх фармацевтів», «професійна компетентність фармацевта», «професійна компетентність майбутнього магістра фармації», «професійна підготовка майбутніх фармацевтів». *Професійну підготовку майбутніх фармацевтів* розглянуто як цілісний поетапний освітній процес, який передбачає формування особистісної здатності фахівця застосовувати набуті знання, вміння та навички з дисциплін загальної і професійної підготовки для вирішення типових задач діяльності на відповідних посадах, включаючи виготовлення ліків, їх зберігання, контроль якості, доставку, розподіл, видачу, регулювання забезпечення лікарськими засобами, а також консультування, надання інформації щодо лікарських засобів та моніторингу побічної дії або неефективності лікарської терапії. Аналітичні дані підтверджують необхідність оновлення підходів до формування ОУК як значущого складника фахової культури магістрів фармації та побудови моделі системи процесу підготовки.

У другому розділі **«Концептуальна модель формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації в освітньому процесі фахової підготовки»** з'ясовано методологічні основи формування організаційно-управлінської культури у процесі професійної підготовки магістрів фармації; закономірності, принципи побудови та структуру освітньої моделі системи такого формування; визначено основи фармацевтичного менеджменту в формуванні організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації.

Поняття *«модель»* у дослідженні тлумачено як знакову або умовну систему, яка відтворює, імітує, відображає принципи внутрішньої організації або функціонування об'єкта дослідження, його властивості, ознаки чи характеристики. Моделювання системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації в ході фахової підготовки розглянуто як цілеспрямовану діяльність і результат відображення базових суб'єктів освіти у фармацевтичних ЗВО та їх взаємозв'язків і властивостей, що прямо чи опосередковано впливають на рівень професійної культури загалом.

Концептуальну модель системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації (рис. 1) побудовано на засадах гуманістично-компетентнісної та культурологічно-особистісної парадигм професійної освіти, яка враховує закономірності, що забезпечують можливість спрямувати професійну підготовку майбутніх магістрів фармації на розв'язання завдань ефективного освітнього процесу підготовки; ці закономірності відображені в методолого-теоретичному блоці моделі у формі провідних ідей та зумовлюють комплексну реалізацію освітніх аспектів організації професійної підготовки фахівців: закономірність орієнтації на міжнародні стандарти; закономірності, властиві організації освітнього процесу; закономірність створення спеціального освітнього середовища закладу вищої освіти, що здатне стимулювати позитивне емоційно-ціннісне ставлення майбутніх фармацевтів до фахової підготовки та проєктується в тісному зв'язку з їхньою майбутньою професійною діяльністю.

Методологічним концептом моделі визначено загальнотеоретичні підходи. Системний підхід пропонує методологічні інструменти, що забезпечують спрямованість наукового дослідження та практичного освоєння об'єкта «через принципи цілісності, примату, ієрархічності, полісистемності; зорієнтовує на те, що педагогічну систему необхідно розглядати як цілісну єдність, утворену множиною взаємопов'язаних елементів з метою цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість, на процес об'єднання основних понять у спільний теоретичний контекст, що дає змогу виявити сутність її цілісності, розробити методологію наукового дослідження з оформленням її як низки завдань, сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів.

Культурологічний підхід в організаційно-управлінській діяльності займає одне з провідних місць; цей підхід в управлінні підприємством фармації виходить на перший план, тому що нині відбувається концептуальна перебудова бачення бізнесу, роботи з персоналом, клієнтами, партнерами тощо. Значний внесок у ефективний менеджмент робить саме професійна культура управлінського персоналу, оскільки керівництво несе відповідальність за діяльність усього підприємства, рішення, які воно приймає, безпосередньо впливають на кінцевий результат роботи всього підприємства. Розробка ефективних рішень – основна передумова забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Особистісні якості управлінського персоналу, їх формування, аналітичний розвиток і вдосконалення незмінно впливають на загальну професійну культуру; співвідношення деонтологічного та аксіологічного аспектів культурологічного підходу сприяє осмисленню й реалізації цінностей, що є універсальними для професії, передбачених аксіологічним аспектом системи фахової підготовки. Провідним аспектом підготовки фахівця стає формування системи ціннісних мотивів, деонтологічних знань, умінь, навичок, особистісно значущих якостей і можливостей здійснювати рефлексію власної поведінки, клінічне мислення як орієнтир фахової діяльності та морально-етичні якості: відповідальність, обов'язковість, порядність, сумлінність, чесність, відданість корпоративній етиці.

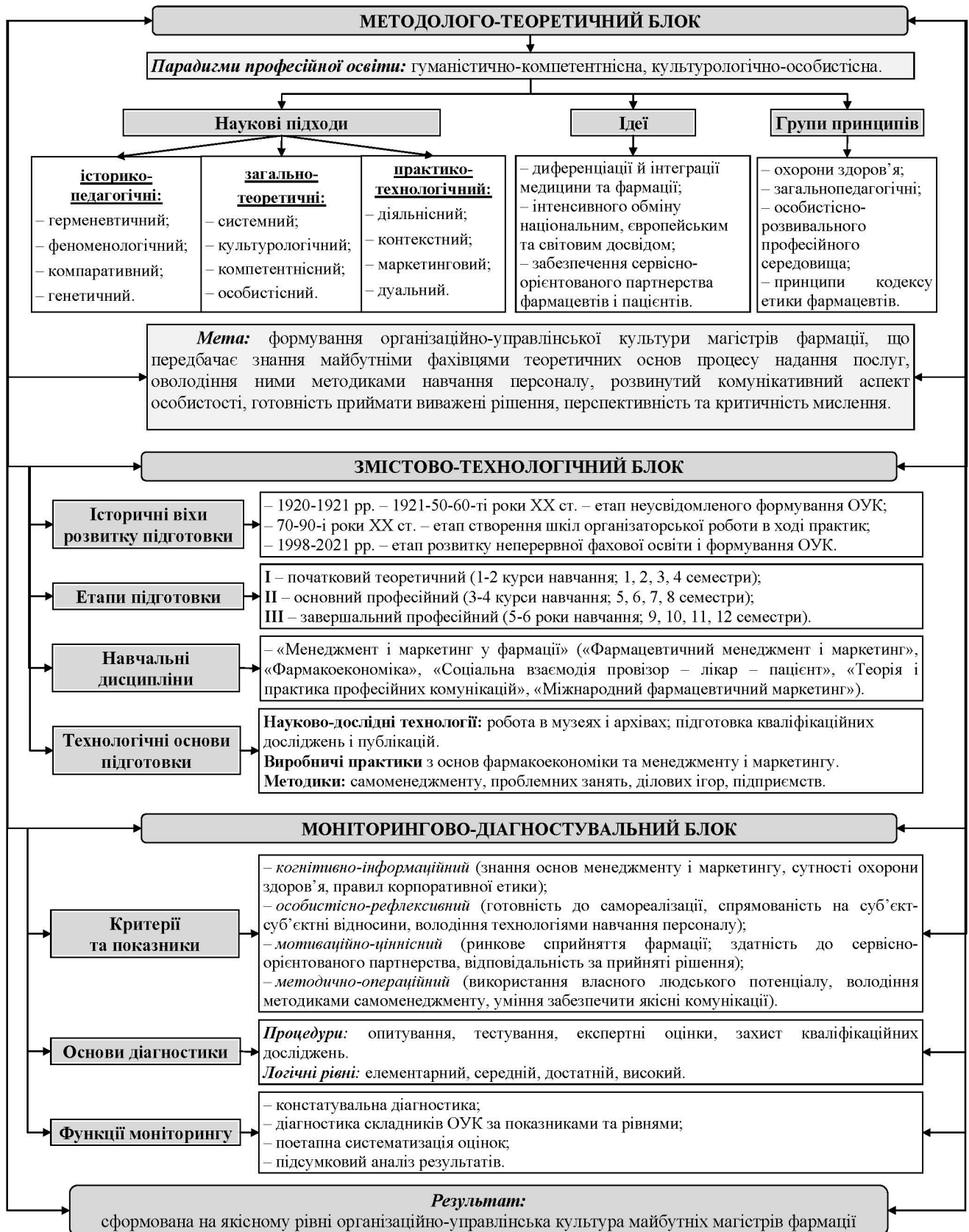


Рис. 1. Модель системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації

Особистісний підхід до формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів реалізує гуманістичний методологічний аспект формування ОУК майбутніх фармацевтів; акцентує на психологічних, фізичних, вікових, гендерних, соціальних особливостях майбутніх фармацевтів, індивідуальних схильностях, талантах, здібностях, можливостях здобувачів вищої освіти фармацевтичних факультетів, становленні самосвідомості майбутніх фахівців, суб'єктивному досвіді кожної особистості, включаючи індивідуальний досвід ціннісного ставлення до себе та оточення; базових сформованих культурологічних знаннях майбутніх магістрів фармації; вміннях та навичках дотримання норм поведінки; самостійних моральних переконаннях майбутніх фармацевтів та їх особистісному гармонійному розвитку; залученні до активного самовдосконалення, самоцінності, самовизначення, самореалізації та дає змогу зорієнтувати становлення майбутнього магістра фармації на розвиток особистісних і професійних досягнень, якостей організаційно-управлінської культури впродовж усього життя.

Компетентнісний підхід акцентує, що в науках про освіту важливим є звернення до внутрішнього світу індивіда, тому в реалізації завдання формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації необхідно постійно враховувати розвиток особистісно-орієнтованих професійних потенціалів майбутніх фармацевтів, що зумовлює отримання базових знань, формування вмінь і навичок відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня та професійних якостей особистості, які сприятимуть досягненню нового рівня підготовки фармацевтів. Розвиток організаційного компонента компетентності відповідає за підвищення стану ключових компетентностей стосовно якості ОУК; метою цього розвитку є накопичення й використання професійних знань, навичок та вмінь, що сприяє зростанню якості та обсягу знань на рівні управлінської діяльності, задає вектор розвитку особистості взагалі та її культури зокрема. Таким чином, компетентнісний підхід формує професійну компетентність фармацевтів як управлінців (професійні знання, вміння, навички, фахові здібності та досвід), зумовлює пошук ефективних шляхів підвищення рівня компетентностей завдяки їх формуванню та розвитку, накопиченню нових професійних знань та їх використанню; гарантує успішне досягнення якості провідних ознак професійної культури майбутніх фахівців. Дотичними до цього підходу в дослідженні розглядаємо підходи наукового менеджменту – нормативний, маркетинговий, консалтинговий, оптимізаційний.

У пропонованій моделі визначено основні групи принципів: принципи охорони здоров'я України; класичні принципи навчання.

До групи принципів особистісно-розвивального професійного середовища віднесено: принцип науковості змісту і методів підготовки; принцип доступності; принцип систематичності й послідовності; принцип практичної спрямованості підготовки; принцип ступеневості й неперервності освіти; принцип індивідуалізації; принцип диференціації; принцип рефлексивності; принцип зворотного зв'язку; принцип професійної спрямованості, а також моделювання, професійної мобільності, модульності, психологічного забезпечення, діалогізації процесу підготовки.

Принципи «*Code of Ethics for Pharmacists*» International Pharmaceutical Federation (FIP) передбачають: турботу про благо кожного пацієнта; однакове ставлення до всіх пацієнтів; повагу до права пацієнта на свободу вибору способу лікування; повагу і захист права пацієнта на конфіденційність; співпрацю з колегами й іншими фахівцями і повагу до їхніх систем цінностей і професійних здібностей; чесність і надійність у професійних взаєминах; служіння кожній людині окремо й суспільству загалом; моральні зобов'язання у відповідь на довіру з боку суспільства; підтримку і постійний розвиток своїх професійних знань і навичок; забезпечення безперервності надання фармацевтичних послуг; відповідальність за якість лікарської допомоги.

У **змістово-технологічному блоці моделі** передбачено:

– *історичні віхи розвитку підготовки* (1920-1921 рр. – 1921-50-60-ті роки ХХ ст. – етап неусвідомленого формування ОУК; 70-90-і роки ХХ ст. – етап створення шкіл організаторської роботи в ході практик; 1998-2021 рр. – етап розвитку неперервної фахової освіти і формування ОУК);

– *етапи підготовки* (І – початковий теоретичний; 1-2 курси навчання; 1, 2, 3, 4 семестри; ІІ – основний професійний; 3-4 курси навчання; 5, 6, 7, 8 семестри; ІІІ – завершальний професійний; 5-6 роки навчання; 9, 10, 11, 12 семестри);

– *навчальні дисципліни* («Менеджмент і маркетинг у фармації» («Фармацевтичний менеджмент і маркетинг»), «Фармакоекономіка», «Соціальна взаємодія провізор – лікар – пацієнт», «Теорія і практика професійних комунікацій», «Міжнародний фармацевтичний маркетинг»).

Моніторингово-діагностувальний блок містить:

– *критерії та показники* (когнітивно-інформаційний (знання основ менеджменту і маркетингу, сутності охорони здоров'я, правил корпоративної етики); *особистісно-рефлексивний* (готовність до самореалізації, спрямованість на суб'єкт-суб'єктні відносини, володіння технологіями навчання персоналу); *мотиваційно-ціннісний* (ринкове сприйняття фармації; здатність до сервісно-орієнтованого партнерства, відповідальність за прийняті рішення); *методично-операційний* (використання власного людського потенціалу, володіння методиками самоменеджменту, уміння забезпечити якісні комунікації);

– *основи діагностики* (процедури: опитування, тестування, експертні оцінки, захист кваліфікаційних досліджень; *логічні рівні*: елементарний, середній, достатній, високий);

– *функції моніторингу* (констатувальна діагностика, діагностика складників ОУК за показниками та рівнями, поетапна систематизація оцінок, підсумковий аналіз результатів).

У третьому розділі «**Методичні та організаційні основи процесу формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармацевтичного профілю**» визначено зміст та специфіку фахових дисциплін із розвитку організаційно-управлінської культури магістрів фармації; систематизовано методи і засоби освітнього процесу в рамках проблеми дослідження; охарактеризовано організаційні форми забезпечення

якості процесу формування організаційно-педагогічної культури майбутніх фармацевтів.

У ході реалізації завдань розділу з'ясовано, що нова парадигма розвитку вищої освіти, реформування системи охорони здоров'я, перехід на сучасні принципи надання первинної медико-санітарної допомоги населенню та страхової медицини потребують удосконалення існуючої системи підготовки фармацевтичних кадрів, яка відповідала б сучасним світовим стандартам. Високоякісну підготовку здобувачів має забезпечувати університет; адже саме зміст фахової освіти має бути важливим складником реформування галузі охорони здоров'я та реалізації соціальних пріоритетів держави, оскільки від рівня підготовки майбутніх фахівців із фармації залежить якість надання фармацевтичних послуг населенню країни в складний для неї час.

Засобами нормативного аналізу доведено, що вагомі зміни підготовки фахівців відбулися відповідно до Закону України «Про вищу освіту» у 2015-2016 роках: у 2015-2016 навчальному році введено новий скорегований навчальний план підготовки фахівців фармації, основні принципи побудови та організації навчального процесу було узгоджено з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою; у 2016 році замість галузі «Медицина і фармація» впроваджено галузь знань 22 «Охорона здоров'я». З метою реалізації цих змін розроблено Проекти Стандартів вищої освіти другого (магістерського) рівня підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Магістр» відповідно галузі знань; у контексті євроінтеграції освіти змінено шифри спеціальностей і введено освітню кваліфікацію Магістр фармації зі спеціальності 226 Фармація. У 2016-2017 навчальному році розпочали підготовку за новими магістерськими програмами, завдяки чому магістерська підготовка стала наскрізною і перейшла з рівня післядипломної на рівень додипломної освіти. Науково-дослідна робота здобувачів вищої фармацевтичної освіти стала частиною освітнього процесу впродовж усього періоду фахової підготовки за зразком кращих дослідницьких університетів Німеччини, Великобританії, США. Такі заходи посилили вплив споживачів освітніх послуг на формування змісту освіти та визначення тривалості навчальних програм підготовки фахівців фармації, а також надали ринкові праці та майбутнім магістрам фармації право контролю якості вищої освіти. Водночас перед університетами, окрім професійної підготовки на адекватному світовому рівні, мають забезпечувати здобувачам вищої фармацевтичної освіти формування професійних компетентностей, що є необхідними для самореалізації, активної громадянської позиції, соціальної злагоди і здатності до працевлаштування у динамічних ринкових обставинах. Відповідно, перелік навчальних дисциплін у навчальних планах фармацевтичних факультетів і медичних університетів сформовано для забезпечення оволодіння здобувачами інтегральними, загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями згідно із ОПП «Фармація, промислова фармація»; провідними в питанні формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів освітнього рівня «магістр» визначено дисципліни «Фармакоекономіка» та «Фармацевтичний менеджмент і маркетинг». Дисципліна «Елементи

практичної психології» у контексті завдань дослідження пропонує елементи змісту: ділові відносини у фармацевтичній діяльності; етика та етикет підприємця; основи конфліктології; методи психологічного впливу у системах керування; причини стресів, методи профілактики стресів; а дисципліна за вибором «Теорія і практика професійних комунікацій» забезпечує практичними технологіями ділового спілкування як чинниками ОУК майбутніх магістрів фармації.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Соціальна взаємодія: провізор-лікар-пацієнт» визначено узагальнення та поглиблення знань про соціальні аспекти в галузі медицини та фармації; сприяння формуванню професійно зорієнтованих знань, умінь, навичок комунікацій; створення теоретичної бази для подальшого вивчення окремих аспектів діяльності фармацевтичних підприємств та ЛПЗ в сучасних економічних умовах та основ, що визначають професійну компетентність і загальну ерудицію провізорів.

Навчальна дисципліна «Фармацевтичний менеджмент і маркетинг» органічно синтезує зміст формування організаційно-управлінської культури, своєю метою має розвиток фахової компетентності здобувачів та є провідною в формуванні ОУК майбутніх магістрів. Метою цієї дисципліни визначено навчання здобувачів вищої фармацевтичної освіти менеджменту та маркетингу у фармації, опанування знань щодо базових категорій менеджменту та маркетингу, забезпечення майбутнім фахівцям можливості якісного виконання функціональних управлінських обов'язків, підприємницької діяльності в умовах ринку, а також готовності до здійснення загального та маркетингового керівництва фармацевтичними підприємствами, оптовими фірмами й аптеками з різними формами господарювання.

У процесі дослідження акцентовано, що кожен фаховий ЗВО, який видає дипломи про фармацевтичну освіту, зобов'язаний забезпечити виконання обраних освітніх цілей; реалізації мети фармацевтичної освіти – підготовці не лише носія спеціалізованих знань, порадника лікаря і хворого, а й законосвідомого громадянина України – мають підпорядкуватися всі види освітньої діяльності шляхом удосконалення її змісту, методів, форм та засобів. Основним джерелом інформації для здобувача є лекція; це стосується вивчення базових дисциплін з циклу професійної підготовки здобувачів вищої фармацевтичної освіти – «Фармакоекономіка», «Фармацевтичний менеджмент і маркетинг»; водночас завданням лекцій із цих дисциплін, що об'єднують етапи підготовки магістра фармації, є прищеплення у майбутніх фахівців любові до пізнання, пошуку, обробки матеріалів на основі використання першоджерел та інформації різних ресурсів, прагнення аналізувати нормативні документи тощо.

Лекцію розглянуто як стрункий систематичний і системний виклад певної наукової проблеми або її частки; з'ясовано, що методично лекція має відповідати основним вимогам: бути на сучасному рівні розвитку науки, мати закінчений характер висвітлення певної теми, бути внутрішньо переконливою (аргументація), викликати інтерес у здобувачів до науки, містити добре продумані ілюстративні приклади, спрямовувати самостійну роботу, бути

доступною і зрозумілою. Академічні лекції рекомендовано застосовувати кількох типів: вступна лекція, тематична, з курсу конкретної навчальної дисципліни, підсумкова (заклучна) лекція; види лекцій, розповсюджені в практиці вищої фармацевтичної освіти – лекція-бесіда або діалог з аудиторією, пропозиція до колективного дослідження («мозкова атака»), лекція-дискусія, лекція з розбором конкретних ситуацій, лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація, проблемна лекція тощо.

У процесі формування ОУК майбутніх магістрів фармації акцентовано на значенні різних видів практичних занять зі здобувачами, які забезпечують професійне використання знань, вільне володіння мовою науки, точне оперування термінами, поняттями, визначеннями. Семінари як вид практичних занять складаються з двох взаємопов'язаних ланок – самостійного вивчення здобувачем програмного матеріалу й обговорення на заняттях результатів пізнавальної діяльності; вчать працювати самостійно, формують навички роботи з літературою, розвивають інтерес до предмету, сприяють зв'язковій теорії і практики. Значне місце в системі підготовки майбутніх фахівців фармації займають практичні, лабораторні, індивідуальні заняття, консультації і колоквиуми; головне їх завдання – закріплення, переведення у довготривалу пам'ять теоретичних знань, формування умінь і навичок з тієї чи тієї навчальної дисципліни, оволодіння апаратом наукових досліджень, на основі чого виникає якісний рівень організаційної та управлінської компетентності магістрів фармації.

Інноваційним підходом до практичного заняття як до форми навчального процесу, в ході якої викладач організовує розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань визначено заняття в аптеці-музеї. Вивчення історії Києво-Подільської вільної кам'яної аптеки як один із видів самостійної позааудиторної роботи здобувачі обирають самостійно, адже важливим і цікавим є не лише споглядання ними чудернацьких баночок, ступок, штангласів чи пілюльних машин під супровід екскурсовода, а й долучення до збирання та оформлення експозиції, до підготовки й показу тематичних міні-вистав, до збору гуманітарної допомоги для воїнів та інших категорій потребуючих, а також – до обговорення матеріалів музею.

Обрані та виконані здобувачами вищої фармацевтичної освіти завдання самостійної роботи з кожної дисципліни систематизують уміння й навички організаційно-управлінської діяльності в галузі, розвивають прагнення займатися науково-дослідницькою роботою є найважливішим засобом підвищення рівня підготовки фахівців з вищою професійною освітою через засвоєння ними основ професійної діяльності, методів, прийомів і навичок виконання різних видів досліджень, вона розвиває у майбутніх магістрів фармації спостережливість, самостійність суджень і висновків – якості, необхідні для формування організаційно-управлінської культури. Поширеною формою НДР визначено участь у наукових конференціях, коли при підготовці до доповіді здобувач отримує досвід систематизації й узагальнення матеріалу,

набуває навичок наукової творчості та ораторського мистецтва. До планів практичної підготовки виробничих практик у майбутніх магістрів фармації внесено також розлогий обсяг завдань, спрямованих на вдосконалення загальних і фахових компетентностей магістрів фармації як основи їхньої організаційно-управлінської культури. Ці надбання професійної культури входять до основ самореалізації майбутніх фармацевтів при виконанні та в процесі захисту магістерських кваліфікаційних досліджень.

У четвертому розділі **«Експериментальне дослідження ефективності моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації»** охарактеризовано констатувальне дослідження потреби формування і стану ОУК майбутніх магістрів фармації; представлено хід і результати формувального експерименту з упровадження моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів, матеріали підсумкового узагальнення даних експерименту.

Пілотну та констатувальну експериментальну роботу, метою якої стало з'ясування потреби побудови авторської моделі системи формування ОУК майбутніх магістрів фармації та її реалізації в освітньому процесі ЗВО України, які готують магістрів фармації проводили впродовж 2014-2018 років із забезпеченням комплексом методик, авторських опитувальників і анкет; в ній взяли участь 650 респондентів – здобувачів вищої фармацевтичної освіти, працюючих викладачів, представників працедавців, слухачів курсів підвищення кваліфікації) на базах Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, Івано-Франківського національного медичного університету, Харківського національного медичного університету, Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, Полтавського державного медичного університету.

Актуальним для констатувальної діагностики стану сформованості організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів було визначено тест екоціннісних диспозицій (ТЕД), запропонований українським психологом В. Скребцем; його було поєднано з анкетою самооцінки рівня професійної компетентності керівника фармацевтичного підприємства, у якій запропоновано оцінити власні відповідні якості; діагностичну методику «Ставлення до здоров'я» (за Р. Березовською), що дозволила виявити на когнітивному рівні ступінь поінформованості та компетентності кожного респондента в сфері здоров'я, знання основних чинників ризику й антиризиків, розуміння ролі здоров'я в забезпеченні активного і тривалого життя; на поведінковому рівні – визначити психологічні особливості спілкування, комунікативні якості, вміння поводитися у конфліктних ситуаціях, співпрацювати в колективі було поєднано з методиками КОС (за Б. Федоришиним) та визначенням типів поведінки (за К. Томасом). Тест «Рівень конкурентоздатності» (за В. Андрєєвим) дозволив визначити сформованість особистісних та професійних якостей і характеристик особистості, що зумовлюють успішність майбутніх фармацевтів у професійній діяльності; ці методики доповнили авторською анкетою на визначення мотивів та цінностей, необхідних для ефективного розвитку професійної

компетентності магістра фармації як керівника фармацевтичного підприємства; використання обґрунтованого діагностичного інструментарію забезпечило однорідність експериментальної і контрольної груп (ЕГ – 234 особи; КГ – 228 осіб). У процесі підготовки матеріалів формувального експерименту надано увагу вдосконаленим змістовим аспектам навчальних дисциплін і практик, за які 44-ма експертами виставлено оцінки всім учасникам ЕГ («Соціальна взаємодія: провізор – лікар – пацієнт», «Фармакоекономіка», «Фармацевтичний менеджмент і маркетинг» та ін.).

У ході виробничих практик майбутні магістри фармації опановували вміння аналізувати форми організації управління фармацією; визначати функціональні обов'язки працівників фармацевтичних організацій; складати посадові інструкції; використовувати організаційні методи, елементи мотивації та контролю як функцій управління в фармацевтичній практиці; застосовувати методичні принципи діловодства, використовувати теоретичні знання при виконанні організаційних документів, знання Кодексу законів про працю України у вирішенні практичних ситуацій; узагальнювати принципи та вирішувати практичні завдання стосовно дослідження ринку лікарських засобів, сегментування ринку, відбору цільових ринків та співвідношення попиту й пропозиції; досліджувати споживачів лікарських засобів та фактори впливу на їхню поведінку; застосовувати методики визначення потреби в лікарських засобах та використовувати кількісні характеристики ринку; аналізувати складові конкурентоспроможності товару та управління його якістю; інтерпретувати та надавати практичні рекомендації з використання загальних понять товарної, асортиментної політик, інноваційної діяльності.

Самостійно здобувачі мали оцінити власну підготовку до практичних занять: якість опрацювання теоретичного матеріалу, опрацювання практичних навичок; ступінь вивчення тем, які не входять до плану аудиторних занять; оформлення щоденника й опрацювання теоретичного матеріалу та практичних навичок згідно з робочою програмою.

Експертами були оцінені результати навчання: знання основних положень нормативно-правових актів, що регламентують фармацевтичну діяльність; володіння принципами організації фармацевтичного забезпечення населення відповідно до вимог Належної аптечної практики (GPP); усвідомлення організаційної структури фармацевтичного сектору та принципів державного регулювання фармацевтичної діяльності; розуміння порядку відкриття аптечних закладів та правила виписування і приймання рецептів; знання класифікації наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів тощо; усього було проаналізовано близько 65 оцінок та відповідних самооцінок.

Загальні підсумкові дані впровадження пропонованої моделі системи формування ОУК майбутніх магістрів фармації у процесі професійної підготовки свідчать про її ефективність (табл. 2, рис. 2).

**Зведені дані сформованості критеріальних показників ОУК
майбутніх магістрів в експериментальній (ЕГ) і контрольній (КГ) групах**

Групи критеріальних показників		Контрольна група (% респондентів) (КГ) 228 осіб				Експериментальна група (% респондентів) (ЕГ) 234 особи			
		Рівні сформованості якостей							
		1	2	3	4	1	2	3	4
Когнітивно-інформаційні	до експер.	6,1	14,0	33,1	46,8	5,0	15,8	27,2	44,0
	після експер.	8,4	13,9	32,0	45,7	–	15,7	22,3	62,0
Особистісно-рефлексивні	до експер.	2,1	25,9	28,9	43,1	2,8	24,8	29,2	43,2
	після експер.	7,6	23,0	26,7	43,8	–	10,3	13,7	65,0
Мотиваційно-ціннісні	до експер.	6,4	37,0	22,3	36,3	6,0	36,2	22,0	35,8
	після експер.	6,2	29,7	27,5	36,6	–	21,2	22,9	55,9
Методично-операційні	до експер.	5,7	22,9	28,8	42,5	6,7	26,2	27,2	39,9
	після експер.	3,3	21,2	30,5	45,0	–	15,5	25,5	60,0

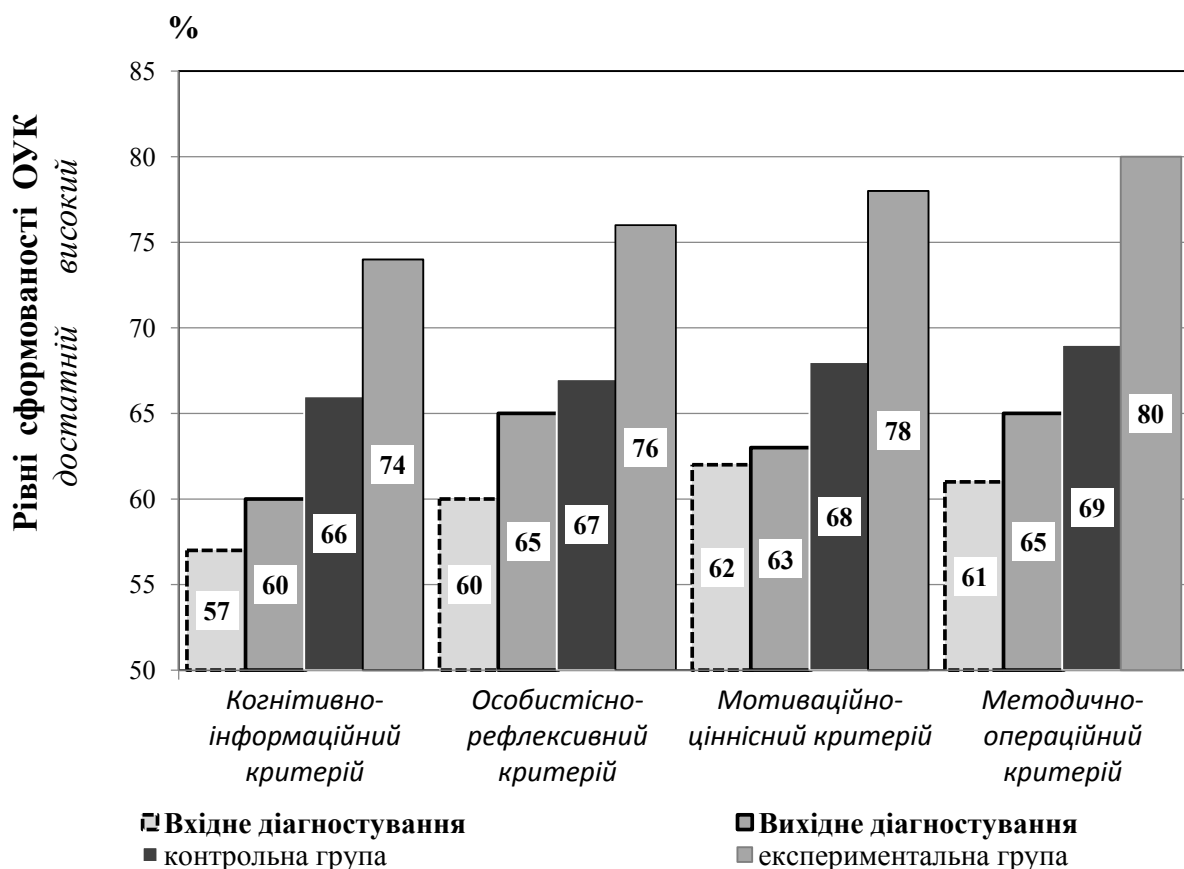


Рис. 2. Діаграма динаміки даних експерименту в КГ і ЕГ майбутніх магістрів фармації (у середньостатистичних балах)

Підсумкове оцінювання експериментальних даних дозволило простежити позитивну динаміку змін, яка найбільше виражена у суб'єктів підготовки з експериментальної групи, де зросла кількість осіб з високим і достатнім рівнями сформованості показників за всіма критеріями розвитку аксіосфери майбутніх магістрів зросла на 18-32% відповідно, зменшилася кількість осіб, що знаходяться на елементарному та середньому рівні сформованості ОУК.

У підсумку експериментальної роботи надано рекомендації організаторам фахової підготовки в галузі фармації стосовно технологій формування ОУК:

– *здобувачами вищої освіти магістерського рівня* враховувати такі теоретичні положення: розглядати сучасну організаційно-управлінську культуру як універсальну галузі фармації, засновану на загальнолюдських цінностях; набувати практичних здобутків аналізувати організаційно-управлінську культуру в показниках, які містять не лише знання, але й досвід діяльності, особистісно-рефлексивні та мотиваційно-ціннісні якості, ідеали соціального партнерства;

– *викладачам (науковим керівникам магістерських кваліфікаційних робіт)*: володіти науковими основами і досвідом розв'язання проблеми формування ОУК особистості у процесі вищої фармацевтичної освіти, використовувати аспекти вітчизняного досвіду системи формування ОУК майбутніх фахівців фармації та кращі зразки відповідного світового досвіду;

– *адміністраціям закладів вищої освіти* використовувати дані компаративного аналізу матеріалів щодо значення організаційно-управлінського складника освітнього процесу в закладах освіти України та зарубіжжя, творчо адаптувати надбання моделей фармацевтичної освіти, розроблених на основі європейського (польського, німецького, американського досвіду), орієнтуватися на технології наскрізного освітнього моніторингу, з метою вироблення управлінських рішень для коригування небажаних диспропорцій та прогнозування подальшого розвитку ОУК.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено методолого-теоретичне обґрунтування історико-педагогічних основ становлення та розвитку професійної підготовки та нове вирішення проблеми формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації, що відображене в розробці моделі системи підготовки фахівців та її впровадженні у вітчизняних ЗВО.

Відповідно до поставленої мети і сформульованих завдань під час наукового пошуку отримано такі основні результати:

1. З'ясовано основні віхи розвитку професійної культури фармацевтів засобами генетичного та герменевтичного наукових підходів: у ході аналізу архівних джерел і праць учених відповідного змісту доведено, що системна оцінка історичного досвіду розвитку фармації в різні періоди її існування сприяє усвідомленню традиційних аспектів підготовки майбутніх фармацевтів до прийняття ефективних та відповідальних рішень у галузі; в ході вивчення найдавніших історичних даних виокремлено чинники такої культури – рівень освіти (від елементарної грамотності до загальної середньої освіти та до середньої чи вищої фахової освіти); забезпечення фактичної дуальності підготовки, коли знання і досвід отримували на робочому місці; культивування навичок

благодійності. Нижньою межею історико-педагогічного фрагменту дослідження обрано 100-літній період спеціальної фахової підготовки майбутніх фармацевтів у закладах середньої і вищої освіти та виокремлення фармакології як науки (1921 рік), а верхньою межею – 2021 р., коли підготовка магістрів фармації остаточно стала неперервною, а потреба формування організаційно-управлінської культури очевидною, зумовленою завершеністю підготовки нових стандартів фахівця, реалізацію яких розпочали з 2022 р.

Виокремлено етапи розвитку професійної культури майбутніх фармацевтів: 1921 рік – 50-60-роки ХХ ст. – етап епізодичних пошуків і неусвідомленого формування організаційно-педагогічної культури фармацевтів; 70-90-ті роки ХХ ст. – етап створення шкіл основ організаторської та виховної роботи у виробничих колективах та організації відповідних виробничих практик майбутніх фармацевтів; 1998 – 2021 рр. – етап розвитку підготовки фахівців для національної фармації від визнання неперервності фахової освіти на додипломному й післядипломному рівнях до приведення стандартів підготовки у відповідність європейським та світовим вимогам з переважанням у цих стандартах ознак організаційно-управлінської компетентності майбутніх менеджерів фармації.

2. Виявлено педагогічну сутність і специфіку складників організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації засобами освітологічного та культурологічного дискурсу. У працях учених (філософів, педагогів, культурологів, представників фармацевтичної науки) виокремлено тлумачення організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів як інтегративної характеристики, яка системно й компетентісно представляє професійні та особистісні якості фахівців, включає оволодіння методологією ефективного управління в галузі, здатність до цілеспрямованого регулювання соціальних та виробничих процесів з урахуванням їх специфіки та характеру розвитку, знання принципів системності, готовність до застосування інноваційних методів та новітніх технологій, спроможність до вибору та використання таких чинників менеджменту, які зможуть оптимально забезпечити досягнення поставленої мети в обставинах протікання процесів внутрішніх змін підпорядкованої структури та впливу ієрархічних рівнів індустрії фармації й конкуруючого управління.

Конкретизовано поняття «професійна культура майбутніх магістрів фармації» як наявність та розвиток фахового мислення; засвоєння й застосування моральних переконань, необхідних при наданні фармацевтичної допомоги (відповідальність, справедливість, об'єктивність, порядність, терпимість), ознаки належної фахової поведінки (милосердя, щирість, чуйність, уважність, тактовність), високий рівень професійної комунікації (уміння слухати, ввічливість, комунікабельність, співчутливість, рефлексивність), а також ціннісне, неупереджене ставлення до клієнтів аптеки й пацієнтів з урахуванням свідомого виконання принципів надання фармацевтичної допомоги, що забезпечує повноту медичного обслуговування і свідчить про високу компетентність фармацевта; ключовими якостями, котрі формуються у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін майбутніми фармацевтами, є милосердя, відповідальність, неупередженість, правдивість, дотримання лікарняної таємниці.

Під професійною підготовкою майбутніх фармацевтів розглянуто цілісний поетапний освітній процес, який передбачає формування особистісної здатності застосовувати набуті знання, вміння та навички з дисциплін загальної і

професійної підготовки для вирішення типових задач діяльності на відповідних посадах, включаючи виготовлення ліків, їх зберігання, контроль якості, доставку, розподіл, видачу, регулювання забезпечення лікарськими засобами, а також консультування, надання інформації щодо лікарських засобів та моніторингу побічної дії або неефективності лікарської терапії.

3. Теоретично обґрунтовано наукові основи і технологічні механізми моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у цілісності та взаємозумовленості блоків: *методолого-теоретичного* (мета – формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації, що передбачає знання майбутніми фахівцями теоретичних основ процесу надання послуг, оволодіння ними методиками навчання персоналу, розвинутий комунікативний аспект особистості, готовність приймати виважені рішення, перспективність та критичність мислення); відповідність підготовки парадигмам професійної освіти – гуманістично-компетентнісній та культурологічно-особистісній; можливість застосування методологічного інструментарію груп наукових підходів: історико-педагогічних (герменевтичного, феноменологічного, компаративного, генетичного); загальнотеоретичних (системного, культурологічного, компетентнісного, особистісного), практико-технологічних (діяльнісного, контекстного, маркетингового, дуального).

Змістово-технологічний блок моделі представляє: історичні віхи (1920-1921 рр. – 1921-50-60-ті роки ХХ ст. – етап неусвідомленого формування ОУК; 70-90-і роки ХХ ст. – етап створення шкіл організаторської роботи в ході практик; 1998-2021 рр. – етап розвитку неперервної фахової освіти і формування ОУК); етапи формування організаційно-управлінської культури обраної групи фахівців, зміст і шляхи вдосконалення навчальних дисциплін з аспектами наукового менеджменту, маркетингу, фармакоєкономіки, соціальної взаємодії та комунікацій; провідні види виробничих практик та складники науково-дослідницької роботи, а також методики і методи підготовки, спрямовані на реалізацію завдань дослідження.

Моніторингово-діагностувальний блок відображає критерії (когнітивно-інформаційний, особистісно-рефлексивний, мотиваційно-ціннісний, методично-операційний) та відповідні показники сформованості організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації, рівні її сформованості (елементарний, середній, достатній, високий), діагностичні процедури та функції моніторингу.

Результатом моделі визначено сформовану на якісному (середньому, достатньому, високому) рівні організаційно-управлінську культуру майбутніх магістрів фармації.

4. Систематизовано та вдосконалено зміст провідних навчальних дисциплін формування організаційно-управлінської культури фахівців («Фармацевтичний менеджмент і маркетинг», «Фармакоєкономіка», «Теорія і практика професійних комунікацій», «Соціальна взаємодія провізор – лікар – пацієнт», «Менеджмент та маркетинг у фармації», «Міжнародний маркетинг у фармації»), на засадах інтеграційних можливостей культурологічного, особистісного та компетентнісного підходів збагачено його проблематикою деонтологічних норм діяльності магістра фармації як управлінця, питаннями концептуальної перебудови роботи з персоналом і клієнтами, корпоративної етики та нормативної професійної поведінки, що відповідає сучасному стандарту підготовки фахівців цієї спеціальності.

Комплекс виробничих практик підпорядковано аксіологічним фаховим настановам на сервісно-зорієнтоване партнерство фармацевтів і пацієнтів, на розвиток сімейної допомоги, опіку людей різного віку, активне самовизначення, самовдосконалення та самореалізацію в організаційній та управлінській діяльності. Запропоновано низку завдань для здобувачів вищої фармацевтичної освіти, які стимулюють заняття впровадженням методик самоменеджменту, командної роботи, активного навчання підпорядкованого персоналу, прийняття тактичних та оперативних рішень.

Науково-дослідницьку роботу майбутніх фахівців зорієнтовано на пошукову діяльність в архівах університетів, використання потенціалу аптеки-музею (аналіз експонатів та проведення екскурсій), реалізацію маркетингово зорієнтованих тем кваліфікаційних робіт з відповідною публікацією їхніх результатів.

5. Розроблене навчально-методичне забезпечення системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації враховує сучасні вимоги наукового менеджменту: на засадах діяльнісного підходу реалізовано технологічні, контрольно-аналітичні, адміністративно-господарські функції майбутніх фахівців; з урахуванням вимог маркетингового підходу розроблено завдання з визначення потреби в лікарських засобах та виробих медичного призначення, організації їх постачання, забезпечення сучасної технології виготовлення ліків за рецептами й вимогами закладів охорони здоров'я та аналізу їхнього асортименту, здійснення контролю за якістю ліків тощо. З урахуванням засад контекстного наукового підходу навчально-методичне забезпечення об'єднане спільним професійним контекстом галузі охорони здоров'я і спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація», що передбачає формування здатності фахівців аналізувати, планувати, організовувати, конкурувати, координувати, контролювати, приймати рішення в критичних ситуаціях. Цьому сприяло залучення до процесу підготовки низки економіко-математичних методів, сучасних комп'ютерних технологій, стратегічних і проектних методик.

Дуальний підхід до формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів створив основи для розроблення такого навчально-методичного забезпечення, яке в теоретичному компоненті реалізується в ЗВО, а в практичному – в умовах виробництва, на фармацевтичному підприємстві. Тому програми виробничих практик майбутніх магістрів фармації містять усі необхідні компоненти для реалізації завдань дуальності – і теоретичні заняття, і комплекс практичних та дослідницьких завдань.

6. Створеним у рамках проблеми дослідження механізмом моніторингу якості підготовки фахівців у процесі впровадження моделі системи формування організаційно-управлінської культури передбачено: розроблення системи критеріїв і показників оцінки стану сформованості ОУК: *когнітивно-інформаційний критерій* (знання основ фармацевтичного менеджменту і маркетингу; усвідомлення змістової сутності галузі охорони здоров'я як соціальної організації; засвоєння і застосування правил корпоративної етики для надання фармацевтичної допомоги); *особистісно-рефлексивний критерій* (готовність до самореалізації в процесі набуття фахового досвіду; спрямованість на суб'єкт-суб'єктні відносини в тріаді «фармацевт – лікар – пацієнт»; володіння

технологіями самоосвіти та навчання персоналу організації); *мотиваційно-ціннісний критерій* (сприйняття галузі фармації як ринку специфічних послуг; здатність до сервісно-орієнтованого партнерства; усвідомлення власної відповідальності за прийняті рішення); *методично-операційний критерій* (використання власного лідерського потенціалу; володіння методиками самоменеджменту; уміння забезпечити якісні комунікації між підрозділами).

Запропоновано характеристики стану сформованості ОУК, які відповідають діючим стандартам професійної підготовки та логічним рівням порівняння – високому, достатньому, середньому, елементарному. У процесі моніторингу застосовано діагностичні процедури: опитування, тестування, експертні оцінки, захист кваліфікаційних досліджень з відповідною самооцінкою та взаємооцінкою. Функціями моніторингу визначено: констатувальне обстеження учасників експерименту, формування експертних груп, супровід формувальної експериментальної роботи, поетапну систематизацію даних та підсумкове узагальнення результатів.

7. Експериментальну перевірку результативності запропонованої моделі та ефективності її навчально-методичного забезпечення проведено засобами педагогічного експерименту в медичних та фармацевтичних університетах України – Полтавському державному медичному університеті, Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця, Національному фармацевтичному університеті (м. Харків), Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського, Івано-Франківському національному медичному університеті у 2018-2024 роках.

Констатувальний експеримент (2014-2018 рр.), у якому взяли участь 650 респондентів – здобувачів вищої фармацевтичної освіти, викладачів, представників працедавців, слухачів курсів підвищення кваліфікації – забезпечив виявлення вихідного стану сформованості ОУК майбутніх магістрів фармації, конкретизацію базових понять дослідження, критеріїв і рівнів такої культури та з'ясування потреби в удосконаленні й систематизації відповідного навчально-методичного забезпечення. Методиками цього етапу експерименту було обрано ТЕД В. Скребця, авторські анкети самооцінки різних аспектів ОУК, діагностичні методики Р. Березовської, КОС Б. Федоришина, визначення типів поведінки К. Томаса, з'ясування рівня конкурентоздатності В. Андреева та ін. Використання діагностичного інструментарію забезпечило надійність даних формувального експерименту та однорідність експериментальної (ЕГ, 234 особи) й контрольної (КГ, 228 осіб) груп.

Формувальний експеримент проведено у 2018-2024 рр. Упродовж неперервного циклу підготовки магістрів фармації реалізовано та вдосконалено навчально-методичне забезпечення системи формування ОУК магістрів фармації (програми навчальних дисциплін, основних і за вибором; програми й завдання виробничих практик; проблематика кваліфікаційних робіт; дослідницька робота в аптеці-музеї тощо); з'ясування рівнів і критеріальних груп показників сформованості ОУК всіх учасників ЕГ в сукупності забезпечили близько 65 оцінок і взаємооцінок по кожному здобувачеві в усіх експериментальних ЗВО.

Як свідчать підсумкові дані формувального експерименту, в цілісній ЕГ позитивні якісні зміни становлять 28%, у КГ – 1,8%. У середньостатистичних балах в експериментальній групі приріст становить +29, у контрольній +7.

Найвищий приріст показників зафіксовано в ЕГ за методично-операційним критерієм.

За результатами експериментальної роботи надано рекомендації майбутнім магістрам фармації, викладачам і науковим керівникам магістерських кваліфікаційних досліджень, адміністраціям університетів, у яких проходять підготовку здобувачі вищої фармацевтичної освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми, до перспективних напрямів розвитку якої відносимо: більш глибоке вивчення можливостей дуального наукового підходу в освіті магістрів фармації, його концептуалізацію в галузі охорони здоров'я; підготовку науково-методичних матеріалів на засадах контекстного розуміння неперервності підготовки фармацевтів у руслі соціальної потреби розвитку професійної культури фахівців цієї спеціальності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Шолойко Н. В. Формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації: методологія, теорія, практика : монографія. Полтава : Астроя, 2021. 342 с.

Статті у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз

2. Fedotova M., Panfilova H., Sholoiko N. et al. Evaluation of the state of pharmaceutical supply of patients with dementia with Alzheimer disease in Ukraine in accordance with international recommendations. *ScienceRise: Pharmaceutical Science*. 2022. № 4. P. 53–61. (**Scopus, Q3**)

3. Gonchar A. Sholoiko N. Consumption analysis of two-component fixed combinations of medicines for arterial hypertension treatment in Ukraine as one of the stages for evaluation of their reimbursement prospects. *ScienceRise: Pharmaceutical Science*. 2022. № 4 (38), P. 19–27. (**Scopus, Q3**)

4. Sholoiko N., Hala L., Kosyachenko K., Hubar M. Pharmaceutical providing of the treatment of children with epilepsy in Ukraine and abroad. *ScienceRise: Pharmaceutical Science*. 2023. № 4(38). P. 28–38. (**Scopus, Q3**)

Публікації у фахових наукових виданнях України

5. Шолойко Н. В. Роль лекції у навчальному процесі дисципліни «Організація та економіка фармації» у системі новітніх цілей вищої фармацевтичної освіти. *Медична освіта*. 2015. № 4. С. 64–67.

6. Шолойко Н. Організаційно-управлінська компетентність у структурі професійної компетентності майбутніх фармацевтів. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія «Педагогічні науки». 2019. Вип. 24. С. 239–244.

7. Шолойко Н. В. Підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні: історико-педагогічний аспект. *Науковий вісник Львівської академії*. Серія : Педагогічні науки. 2020. Вип. 8. С. 152–160.

8. Шолойко Н. В. Структура і зміст принципів формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія «Педагогічні науки». 2022. Вип. 30. С. 192–203.

9. Шолойко Н. В. Системно-культурологічний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 5(206). С. 16–22.

10. Шолойко Н. Досвід фахової підготовки фармацевтів США до організаційно-управлінської діяльності в галузі. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 11. С. 124–133.

11. Шолойко Н. Особистісно-компетентнісний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у процесі фахової підготовки. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 12. С. 69–77.

12. Шолойко Н., Копанцева Л. Лекція як засіб забезпечення якості процесу формування організаційно-педагогічної культури майбутніх магістрів фармації. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2023. Вип. 13. С. 132–140.

13. Шолойко Н. Практичні заняття як форма підготовки конкурентоспроможних фахівців фармації. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2023. Вип. 14. С. 36–43.

14. Шолойко Н. В. Культурологічно-професійний аналіз базових понять підготовки менеджера фармації. *Імідж сучасного педагога*. 2023. №4 (211). С. 41–48.

15. Sholoyko N. The fundamentals of shaping organizational and managerial competencies of pharmacy masters in the educational process of the medical university. *Імідж сучасного педагога*. 2024. № 2 (215). С. 67–73.

16. Шолойко Н. В. Інформатизація освітнього простору підготовки майбутніх менеджерів фармації засобами мультимедійних технологій. *Природнича освіта та наука*. 2024. Вип. 3. С. 50–55.

17. Шолойко Н. В. Організаційно-управлінська культура магістрів фармації: теоретичний аспект. *Природнича освіта та наука*. 2024. Вип. 4. С. 57–63.

18. Шолойко Н., Кравченко Л. Методи менеджменту в професійній діяльності і фаховій підготовці магістрів фармації. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2024. Вип. 15. С. 70–76.

19. Sholoyko N. Organizational and management conditions of activity of Specialists in the domestic pharmaceutical industry in the 1920s-1960s. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2024. Вип. 16. С. 115–126.

Опубліковані праці методичного характеру

20. Шолойко Н., Волох С., Бутко Л., Гала Л., Силка Л. Робоча навчальна програма з дисципліни «Менеджмент та маркетинг у фармації» для студентів 4-5 курсів фармацевтичного факультету за спеціальністю 7.110201 «Фармація». Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Київ, 2012. 63 с.

21. Шолойко Н. В., Гала Л. О. Робоча програма з дисципліни «Соціальна взаємодія: провізор – лікар – пацієнт» для студентів за напрямом підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 226 «Фармація». Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. 2019. 10 с.

22. Шолойко Н. В., Косяченко К. Л., Рафальська Я. Д., Сахнацька Н. М., Довжук В. В., Коновалова Л. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Міжнародний маркетинг у фармації» для студентів за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» 5 курсу денної форми навчання, 1 (на основі здобутого освітнього рівня бакалавр, 5 курсу (вечірньої форми навчання) та 5 курсу (заочної форми навчання) фармацевтичного факультету. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. 2024. 29 с.

23. Шолойко Н. В., Косяченко К. Л., Гала Л. О., Рафальська Я. Д., Коношевич Л. В., Саханда І. В. Робоча програма з дисципліни «Теорія і практика професійних комунікацій» для студентів за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» 1 курсу (денної, вечірньої та заочної форми навчання) фармацевтичного факультету. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. 2024. 15 с.

24. Шолойко Н. В., Косяченко К. Л., Костюк І. А., Рафальська Я. Д. Робоча програма з дисципліни «Фармакоекономіка» для студентів за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» 3 курсу денної форми навчання, 1 (на основі здобутого освітнього рівня бакалавр, 3 курсу (вечірньої форми навчання) та 3 курсу (заочної форми навчання) фармацевтичного факультету. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. 2024. 30 с.

25. Шолойко Н. В., Косяченко К. Л., Алекперова Н. В., Гала Л. О., Рафальська Я. Д., Сахнацька Н. М., Робоча програма з дисципліни «Фармацевтичний менеджмент і маркетинг» для студентів за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» 3-4 курсів денної форми навчання, 1 (на основі здобутого освітнього рівня бакалавр, 3-4 курсів (вечірньої форми навчання) та 3-4 курсів (заочної форми навчання) фармацевтичного факультету. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. 2024. 49 с.

26. Шолойко Н. В., Сятиня М. Л., Волох Д. С., Силка Л. І. Методичні рекомендації по виконанню контрольної роботи №2 з менеджменту та маркетингу у фармації. К., 2013. 9 с.

27. Шолойко Н. В., Сятиня М. Л., Волох Д. С., Силка Л. І. Методичні рекомендації по виконанню контрольної роботи №1 з менеджменту та маркетингу у фармації. Київ, 2013. 7 с.

28. Шолойко Н. В., Сятиня М. Л., Волох Д. С., Силка Л. І. Методичні рекомендації по виконанню контрольної роботи №3 з менеджменту та маркетингу у фармації. К., 2014. 10 с.

Опубліковані праці апробаційного характеру

29. Шолойко Н. В. Підготовка фахівців фармації: історико-ретроспективний аспект. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXVII Каришинські читання)* : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 398–400.

30. Шолойко Н. В., Іщенко А. О. Аналіз вітчизняного фармацевтичного ринку антибіотиків. *Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку* : мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар. участю (присвяч. 25-річчю фармацевт. ф-ту Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця) (м. Київ, 19 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 218.

31. Шолойко Н. В., Рябошапка Б. О. Аналіз основних проблем надання гуманітарної допомоги в Україні. *Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку* : мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар. участю (присвяч. 25-річчю фармацевт. ф-ту Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця) (м. Київ, 19 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 223.

32. Шолойко Н. В., Юрчик О. А. Фармакоекономічна оцінка у протезуванні кінцівок. *Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку* : мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар. участю (присвяч. 25-річчю фармацевт. ф-ту Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця) (м. Київ, 19 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 294.

33. Шолойко Н. В., Ясинський К. С. Аналіз типів аптечок, що застосовуються на долікарській допомозі у військовий час. *Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку* : мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар. участю (присвяч. 25-річчю фармацевт. ф-ту Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця) (м. Київ, 19 груд. 2023 р.). Київ, 2023. С. 234.

34. Sholoiko N., Sydorenko M. Conduct of clinical trials in ukraine during the period of marital status xv. *Distance education as the main problem of young people* мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (26-29 грудня 2023 р., Мадрид, Іспанія). С. 224.

35. Шолойко Н. Роль навчальної та науково-дослідної діяльності у виховному процесі студентів-фармацевтів. *Управління навчально-виховним процесом нової української школи в контексті національно-патріотичного виховання молоді* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (м. Полтава, 6 квітня 2021 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПП Астроя, 2021. С. 260–262.

36. Шолойко Н. В. Особливості організаційно-управлінської компетентності майбутніх фармацевтів. *Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення* : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи Microsoft teams (Тернопіль, 20-21 трав. 2021 р.) ; Терноп. нац. мед. ун-т імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль : ТНМУ, 2021. С. 518.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

37. Шолойко Н. В. Наукові основи формування системи організаційних та управлінських компетентностей майбутніх фармацевтів в освітньому процесі магістратури медичного університету. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2019. № 6. С. 21–28.

38. Sholoyko N. Organizational and managerial conditions of specialists of ukrainian pharmaceutical industry activity in the 20-60-s of the twentieth century.

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта. 2020. № 7. С. 37–49.

39. Шолойко Н. В., Дацюк Н. О., Волох Д. С. Аналіз споживання наркотичних анальгетиків в Україні (за даними міжнародного комітету з контролю за наркотиками). *Фармацевтичний часопис.* 2012. №2. С. 103–106.

40. Sholoiko N., Datsiuk N., Volokh D. Consumption of medicines in mobile palliative care teams in Ukraine. *Journal of Health Sciences.* 2014. Vol 04. № 02. 2014. P. 157–162.

41. Шолойко Н. В., Ступак О. С. Засоби індивідуального захисту бійців в Україні та країнах світу. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому дню здоров'я 2015 року. *Український науково-медичний молодіжний журнал.* 2015. № 1. С. 250.

42. Шолойко Н. В., Неговська А. С. Актуальні питання фармацевтичного забезпечення першої долікарської допомоги постраждалим в АТО. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому дню здоров'я 2015 року. *Український науково-медичний молодіжний журнал.* 2015. № 1. С. 249.

43. Шолойко Н. В. Проведення занять в аптеці-музею – ефективний підхід до викладання фармацевтичних дисциплін. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації.* 2015. № 6. С. 84–87.

44. Шолойко Н. В., Дацюк Н. О., Жогов І. В. Маркетинговий аналіз фармацевтичного ринку опіоїдних анальгетиків в Україні. *Фармацевтичний журнал.* 2016. № 6. С. 22–31.

45. Шолойко Н. В., Матвеева О. В., Гайдук К. С. Історичні передумови створення системи фармаконагляду у світі. *Фармацевтичний журнал.* 2017. № 3-4. С. 3–17.

46. Шолойко Н. В., Гончар А. О., Лисенко Т. І. Переваги та перспективи застосування лікарських засобів у вигляді автоінжекторів та попередньо заповнених шприц-ручок. *Фармацевтичний журнал.* 2019. № 2. С. 24–37.

47. Шолойко Н. В., Гончар А. О., Комаріда О. О. Реімбурсація комбінованих антигіпертензивних лікарських засобів в Україні: аспекти їх включення та зовнішнього референтного ціноутворення. *Фармацевтичний журнал.* 2022. Т. 77. № 6. С. 53–59.

48. Sholoiko N., Gonchar A., Impact of reimbursement program «Affordable Medicines» on consumption of betablockers in Ukraine in 2017-2020. *Ukrainian Scientific Medical Youth Journal.* 2022. Issue 132 (3). P. 13–18.

49. Sholoiko N. V., Kucherenko L. I., Nizhenkovska I. V., Hala L. O., Datsiuk N. O. External reference pricing for medicines in Ukraine: latest trends. *current issues in pharmacy and medicine: science and practice.* 2023. № 16 (3). P. 272–276.

50. Шолойко Н. В., Ніженковська І. В., Бабенко М. М., Гала, Л. О., Дацюк Н. О. Аналіз забезпечення населення лікарськими засобами за кошти державного бюджету в Україні. *Фармацевтичний журнал.* 2023. № 5. С. 3–10.

51. Шолойко Н. В., Ніженковська І. В., Бабенко М. М., Гала Л. О., Дацюк Н. О. Впровадження політики зовнішнього референтного ціноутворення на лікарські засоби: огляд міжнародних підходів. *Соціальна фармація в охороні здоров'я.* Том 9. № 3 (2023). С. 39–49.

АНОТАЦІЯ

Наталія Шолойко. Система формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у професійній підготовці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки й 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2025.

У дисертації цілісно досліджено й розв’язано актуальну науково-емпіричну проблему професійної підготовки магістрів фармації на засадах гуманістично-компетентнісної та культурологічно-особистісної парадигм професійної освіти; дослідження враховує положення про цілісність і взаємозумовленість традиційних та новітніх освітніх процесів і явищ, розгляд кожного майбутнього фахівця як особистості в контекстах загальнолюдської і професійної культури, організаційно-управлінський складник якої базується на гармонійній взаємодії та взаємопроникненні значущих елементів наукових підходів: історико-педагогічних (генетичного, герменевтичного, феноменологічного, компаративного); загальнотеоретичних (системного, культурологічного, компетентнісного, особистісного); практико-технологічних (діяльнісного, контекстного, маркетингового, дуального).

Мета дослідження полягає в освітологічно-культурологічному вивченні історико-педагогічних основ становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фармацевтів, побудові науково обґрунтованої моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації в освітньому процесі фахової підготовки в університетах та її експериментальній перевірці.

Відповідно до мети сформульовано завдання: з’ясувати основні віхи розвитку професійної культури майбутніх фармацевтів на засадах герменевтичного, феноменологічного та компаративного наукових підходів; виявити педагогічну сутність і специфіку складників організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації засобами освітологічного та культурологічного дискурсу; теоретично обґрунтувати наукові основи і технологічні механізми моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у цілісності методолого-теоретичного, змістово-технологічного і моніторингово-діагностувального блоків; систематизувати та вдосконалити зміст провідних навчальних дисциплін і практик підготовки фахівців з використанням інтеграційних можливостей системного, культурологічного, компетентнісного та особистісного наукових підходів; підготувати навчально-методичне забезпечення системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації з урахуванням вимог сучасних підходів наукового менеджменту; створити механізм моніторингу якості підготовки фахівців для впровадження моделі системи формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації у процесі підготовки; експериментально перевірити результативність запропонованої моделі, ефективність її навчально-методичного забезпечення та розробити комплекс рекомендацій з її впровадження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше: на засадах ідей генетичного, герменевтичного і феноменологічного наукових підходів досліджено витоки і структурування системи професійної підготовки фармацевтів у підросійській Україні в 1921-2021 рр. (поступове розмежування фахових позицій лікаря й аптекаря; аналіз нормативного визначення організаційних обов'язків фармацевтичних (аптечних) посад; виникнення і розвиток системи професійної підготовки та екзаменування в ході навчання на робочому місці); на основі ретроспективного аналізу літературних та архівних джерел ХІХ – поч. ХХ ст. систематизовано передумови становлення фахової освіти фармацевтів та виокремлено в ній організаційно-управлінський аспект, а з 1921 р. – появу фармацевтичної науки як окремої в системі медичних наук; проведено компаративний аналіз американського, європейського і вітчизняного досвіду формування організаційно-управлінської культури магістрів фармацевтичної галузі в обраний для дослідження період; з'ясовано нормативні підстави та потребу введення до змісту фармацевтичної освіти навчальних дисциплін управлінсько-економічного спрямування та формування правової культури фармацевтів – «Законодавство та історія фармації», «Аптечне законодавство», «Економіка у фармації», ін. – як тенденцію розвитку підготовки; засобами освітологічно-культурологічного аналізу виокремлено особистісні організаційно-управлінської технології магістрів фармації; *організаційно-управлінську культуру майбутніх фармацевтів* тлумачено як інтегративну характеристику, яка системно й компетентісно представляє професійні та особистісні якості фахівців, включає оволодіння методологією ефективного управління в галузі, сформовану здатність до цілеспрямованого регулювання соціальних та виробничих процесів з урахуванням їх специфіки та характеру розвитку, знання принципів системності, готовність до застосування інноваційних методів та новітніх технологій, спроможність до вибору та використання таких чинників менеджменту, які зможуть оптимально забезпечити досягнення поставленої мети в обставинах протікання процесів внутрішніх змін підпорядкованої структури та впливу ієрархічних рівнів індустрії фармації й конкуруючого управління.

Теоретично обґрунтовано модель системи формування організаційно-управлінської культури фахівців як технологічну схему процесу підготовки майбутніх магістрів фармації в цілісності *методолого-теоретичного* (мета, ідеї, принципи, наукові підходи); *змістово-технологічного* (етапи, навчальні дисципліни, форми, методи і засоби підготовки, педагогічні умови); *моніторингово-діагностувального* (критерії та рівні сформованості організаційно-управлінської культури, діагностувальний інструментарій оцінювання, статистичне узагальнення даних); уточнено на засадах компетентісного підходу *професійну управлінську компетентність фармацевтів* як сукупність особистісних можливостей, кваліфікаційних знань та досвіду діяльності на посаді, що дають змогу брати участь у виробленні відповідних рішень або самостійно вирішувати фахові питання завдяки наявності необхідних знань, навичок, якостей, цінностей; *організаційну компетентність* – як здатність особистості менеджера систематизувати власні засоби управлінської діяльності з урахуванням необхідності розподілу праці, групування робіт та видів діяльності персоналу, встановлення діапазону контролю, координації робіт; набули подальшого розвитку історичні уявлення про: зміст фармацевтичної освіти впродовж

тривалого періоду її існування та динаміку організаційно-управлінського компонента фахової культури фармацевтів; можливості поєднання дослідницького потенціалу історико-педагогічних, загально-теоретичних і практико-технологічних наукових підходів у розв'язанні проблеми формування фахової культури магістрів фармації.

Практичне значення дослідження визначено: застосуванням у фаховій підготовці майбутніх магістрів фармації наукового інструментарію історико-педагогічних підходів; упровадженням у практику підготовки фахівців моделі системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації. Створено науково-методичне забезпечення, до якого увійшли: програми навчальних дисциплін «Менеджмент та маркетинг у фармації», «Міжнародний маркетинг у фармації», «Соціальна взаємодія: провізор – лікар – пацієнт», «Теорія і практика професійних комунікацій», «Фармакоекономіка», «Фармацевтичний менеджмент і маркетинг»; окремі завдання навчальних курсів «Лідерство в фармації» та «Елементи практичної психології», зміст і завдання виробничих практик з фармакоекономіки та фармацевтичного менеджменту; орієнтовна проблематика магістерських кваліфікаційних досліджень з формування організаційно-управлінської культури майбутніх фахівців.

Основними результатами дослідження доцільно послуговуватися для подальшого розвитку системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації.

Ключові слова: професійна підготовка, організаційно-управлінська культура, магістри фармації, етапи розвитку професійної культури майбутніх фармацевтів, модель системи формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації, сутність і специфіка складників організаційно-управлінської культури.

Natalia Sholoyko. System of Formation of Organizational and Managerial Culture of Future Masters of Pharmacy in Professional Training. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in the specialties 13.00.01 – General pedagogy and history of pedagogy and 13.00.04 – Theory and methods of vocational education. Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. – Poltava, 2025.

The dissertation comprehensively investigates and solves the actual scientific and empirical problem of professional training of masters of pharmacy on the basis of humanistic-competent and cultural-personal paradigms of professional education; the study takes into account the provisions on the integrity and interdependence of traditional and modern educational processes and phenomena, consideration of each future specialist as an individual in the contexts of universal and professional culture, the organizational and managerial component of which is based on harmonious interaction and interpenetration.

The purpose of the study is to study the historical and pedagogical foundations of the formation and development of professional training of future pharmacists, to build a scientifically based model of the system of formation of organizational and managerial culture of future masters of pharmacy in the educational process of professional training at universities and to test it experimentally.

In accordance with the aim, the following tasks were formulated: to find out the main milestones in the development of the professional culture of future pharmacists on the basis of hermeneutic, phenomenological and comparative scientific approaches; to identify the pedagogical essence and specifics of the components of the organizational and managerial culture of future masters of pharmacy by means of educational and cultural discourse; to theoretically substantiate the scientific foundations and technological mechanisms of the model of the system of formation of organizational and managerial culture of future masters of pharmacy in the integrity of methodological and theoretical, content and technological, monitoring and diagnostic blocks; to systematize and improve the content of the leading academic disciplines and practices of training specialists using the integration capabilities of systemic, cultural, competence and personal scientific approaches; to prepare educational and methodological support for the system of formation of organizational and managerial culture of future masters of pharmacy, taking into account the requirements of modern approaches to scientific management; to create a mechanism for monitoring the quality of training for the implementation of the model of the system of formation of organizational and managerial culture of masters of pharmacy in the training process; to experimentally test the effectiveness of the proposed model, the effectiveness of its educational and methodological support and to develop a set of recommendations for its implementation.

The scientific novelty of the study is that for the first time: on the basis of the ideas of genetic, hermeneutic and phenomenological scientific approaches, the origins and structuring of the system of professional training of pharmacists in sub-Russian Ukraine in 1921-2021 were investigated (gradual differentiation of professional positions of a doctor and a pharmacist; analysis of the regulatory definition of organizational responsibilities of pharmaceutical (pharmacy) positions; emergence and development of a system of professional training and examination during on-the-job training); based on a retrospective analysis of literary and archival sources of the nineteenth – early twentieth centuries, the prerequisites for the formation of professional education of pharmacists are systematized and the organizational and managerial aspect is singled out in it, and since 1921 – the emergence of pharmaceutical science as a separate one in the system of medical sciences; a comparative analysis of American, European and domestic experience in the formation of organizational and managerial culture of masters of pharmacy in the period selected for the study is carried out; the normative grounds and the need to introduce managerial and economic disciplines into the content of pharmaceutical education and the formation of the legal culture of pharmacists – «Legislation and History of Pharmacy», «Pharmacy Legislation», «Economics in Pharmacy», etc. – as a trend in the development of training; by means of educational and cultural analysis, the personal organizational and managerial technologies of masters of pharmacy are identified; the organizational and managerial culture of future pharmacists is interpreted as an integrative characteristic that systematically and competently represents the professional and personal qualities of specialists, includes mastering the methodology of effective management in the industry, the formed ability to purposefully regulate social and production processes, taking into account their specificity and nature of development, knowledge of the principles of systematicity, readiness to apply innovative methods and the latest technologies, ability to select and use such management factors that can optimally ensure the achievement of the goal in the

circumstances of internal changes in the subordinate structure and the influence of hierarchical levels of the pharmaceutical industry and competing management.

The model of the system for the formation of organizational and managerial culture of specialists as a technological scheme of the process of training future masters of formation in the integrity of methodological and theoretical (purpose, ideas, principles, scientific approaches); content and technological (stages, academic disciplines, forms, methods and means of training, pedagogical conditions) is theoretically substantiated; monitoring and diagnostic (criteria and levels of formation of organizational and managerial culture, diagnostic assessment tools, statistical generalization of data); clarified on the basis of a competency-based approach the professional managerial competence of pharmacists as a set of personal capabilities, qualification knowledge and experience in the position, which allow them to participate in the development of appropriate decisions or independently solve professional issues due to the availability of the necessary knowledge, skills, qualities, values; organizational competence – as the ability of the manager's personality to systematize their own means of management, taking into account the need for division of labor, grouping of work and activities of staff, establishing a range of control, coordination of work; historical ideas about: the content of pharmaceutical education over a long period of its existence and the dynamics of the organizational and managerial component of the professional culture of pharmacists have been further developed; the possibility of combining the research potential of historical and pedagogical, general theoretical, practical and technological scientific approaches in solving the problem of forming the professional culture of masters of pharmacy.

The practical significance of the study is determined by: the use of scientific tools of historical and pedagogical approaches in the professional training of future masters of pharmacy; introduction into the practice of training of specialists of the model of the system of formation of organizational and managerial culture of future masters of pharmacy. Scientific and methodological support was created, which includes the following: programs of the following disciplines: Management and Marketing in Pharmacy, International Marketing in Pharmacy, Social Interaction: Pharmacist – Doctor – Patient, Theory and Practice of Professional Communications, Pharmacoeconomics, Pharmaceutical Management and Marketing; individual tasks of the training courses «Leadership in Pharmacy» and «Elements of Practical Psychology», content and tasks of industrial practices in pharmacoeconomics and pharmaceutical management; indicative issues of master's qualification research on the formation of organizational and managerial culture of future specialists.

The main results of the study should be used for further development of the system of formation of organizational and managerial culture of future masters of pharmacy.

Keywords: professional training, organizational and managerial culture, masters of pharmacy, stages of development of professional culture of future pharmacists, model of the system of formation of organizational and managerial culture of future masters of pharmacy, essence and specificity of components of organizational and managerial culture.

Підписано до друку 19.02.2025 р.
Формат: 60х84/16. Друк офсетний.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 1,9. Зам. № 2025-67.
Наклад 100 прим.

Віддруковано ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089